

ГЛАВА ВТОРА

*Народ, който не познава
своята собствена история,
се поддава на асимилация*

ДАЛИ БЪЛГАРИТЕ ОТ МАКЕДОНИЯ ИМАТ СВОЯ СОБСТВЕНА ИСТОРИЯ?

Българската държава е създадена през 681 година от Аспарух, 681 г. е дата от съдбоносно значение за България - тя е начало на летоброенето е. В годината 865, при владичеството на княз Борис I, българите приемат християнството, а в 893 г. на събор в Преслав е взето решение от историческа важност: гръцкият език, дотогава официален за държавата, за българската църква и училищата, да бъде заменен със славянски език.

Епохата на княз Борис I и след него е епоха на формиране и развитие на българо-славянската народност, асимилирани са не само Аспаруховите прабългари, но също така и някои остатъци с тракийско-римско и елинско потекло. Извършена е пълна и природна асимилация на Аспаруховата дружина в славяно-българска народност, държава, църква, култура. Славяно-българската народност показва забележителна животоспособност през вековете и изключителна устойчивост срещу всякакви превратности на историята. Тенденцията на Византия обаче да елинизира българската народност продължава. С цел да премери ръста си с влиянието на католическите германски държавни и духовни фактори във Великоморавската и в някои други славянски земи, както и с политиката на папството Византия изпраща братята Кирил и Методий не в България, а във Великоморавското княжество. Азбуката и писмеността, създадени от Кирил и Методий, получават международна славянска задача и значение, които съвпадат със стратегическите задачи, с тактиката на Византийската империя и с духовните е сили.

По-нататък. Великоморавското княжество е разгромено и делото на Кирил и Методий също така е разгромено. Техните преки ученици Климент, Наум, Сава и Ангеларий дирят подслон в балканските славянски земи. Именно в България Климент и Наум отиват при княз Борис. Те изиграват историческата роля в живота на своето отечество България - създават двете прочути школи: Охридската и Преславската.

Византия обаче е непоколебима в своите намерения. Тя е упорита, последователна и неотклонно провежда своята определена линия: византийско владичество над българския народ. Назначаването на Теофилакт в края на XI век за охридски архиепископ преследва тази цел. Погрешно е да се мисли, че други съображения са движили императора и патриарха в това направление. В лицето на Теофилакт те и двамата са виждали една от най-образованите личности на времето, най-способен управител, който може да уреди погърчената вече Охридска архиепископия и да сложи здрави основи за поглъщането на българския народ.

Гръцкият език по това време владее и българската църква, навсякъде из България се служи на гръцки и всички български училища, основани от учениците на Климент, са закрити. Изправя се обаче непроходима пречка по пътя на пълното поглъщане на българския народ - съществуването на българска книжнина и език. И главната задача на Теофилакт, на този чувствителен грък, родом от гр. Еврип на остров Евбея, е била да подготви условията за унищожаването на българската книжнина и език. И ето че той се захваща да напише жития на славяно-българските светци на гръцки - Житието на св. Климента Охридски и Житието на 15-те тивериополски мъченици са плод на тази неотклонно преследвана от него цел.

При написването на двете жития охридският архиепископ е ползвал и заимствал от пространните славяно-български жития на св. св. Кирил и Методий, от тъй наречените Панонски жития, после от сказанието за княз-Борисовото покръстване, от старото

първообразно житие на св. Климент, написано от неизвестен негов ученик, от исторически материали из българската история и т. н. Старанието, което проявява Теофилакт, недвусмислено разкрива преследваната от него цел. Като поласкае националното самолюбие на българите чрез славата на тяхното бурно минало и превърне в развалини паметниците на старобългарската книжнина, да накара паството си да слуша и да чете на гръцки език за живота и делата на своите светии и така завинаги да забрави родния език, който изисканият ромеец нарича варварски.

Примерът на Теофилакт е последван от Димитър Хоматиан. Въодушевен от идеите на своя предшественик за заличаване на България, Хоматиан написва също така на гръцки език и със същата цел така нареченото Кратко (проложно) житие на св. Климент. Димитър Хоматиан ползва известното житие на Теофилакт, но прибавя някои нови съобщения за св. Климент. Съобщенията Хоматиан е почерпил от по-стари източници и от охридските поверия за този светител.

Упорита е Византия. Обаче упоритостта ѝ допуска възможни колебания, защото зад нея стои авторитетът на една древна цивилизация. Но съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” притежават по-голяма упоритост от упоритостта на Византия и не допускат нито за миг възможни колебания, защото зад тях стоят пясъчни кули и ветрове, събирани по разни кръстопътища и в незнани часови. За тях историята като история съществува дотолкова, доколкото тя се занимава с “македонци” и “македонски словени”. Всяко явление, щом е станало в Македония, те бързат да го облекат в дреха на “македонски словени”, “македонци”, “старомакедонски език”. За тях не е важно историческото определение на дадено явление. По-важно е тяхното разсъждение и мнение върху дадено историческо явление.

И именно в този смисъл те твърдят, че “служејги се со словенскиот јазик, старомакедонскиот, што тие добро го знаеле”, братјата Кирил и Методий издигат “македонскиот говор од Солунско на степен на прв книжовен словенски јазик”. И именно в този смисъл те твърдят, че и “Климент Охридски е првиот оригинален словенски и македонски поет...”[1]

Човек, като чете разсъждения и заключения от подобен характер за събития и личности, които отдавна са станали принадлежност на човешката култура, неволно се запитва: разполагат ли съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” с нужната духовна способност и могат ли да посочат точно изворите, от които черпят “сигурните” съобщения за несигурните понятия като “македонски словени”, “старомакедонски јазик”, “старомакедонска книжевност”.

Може би черпят сведения от Теофилакт, този изтънчен ромеец, който се ужасява от българското паство в “овчии кожуси”? Този чужденец не може да бъде обвинен, че храни хубави чувства към българската народност. Този чужденец е могъл, да речем, навремето си да провъзгласи българите за “македонци”, “македонски словени”. Но виновен ли е той, че търсената сега билка “македонски словени” не е успяла да завладеенеговата заинтересованост? За Теофилакт както понятията “македонци” и “македонски словени”, така също и понятията “старомакедонски јазик” и “старомакедонска книжнина” са неизвестни. За него славяните в Македония са българи, както и Климент Охридски, великият син на Македония, е българин, който е успял да “овведе во богослужбата словенскиот јазик, со кој говорел големиот дел од населението”. За Теофилакт и “словенскиот јазик”, за който говорят съчинителите, че Климент е успял да “го вовведе во богослужбата”, е определен български език. В житието на Климент Охридски за Кирил и Методий Теофилакт казва: “Понеже славянскиот, или българскиот, народ не разбирал Писанијата, изложени на гръцки език, светците смятали това за нај-голема загуба и намирали основание за својата без-утешна скръб в това, че светилникът на Писанијата не се пали в тъмната страна на българите...”

Желаем в интерес на истината да припомним на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”, че елинът Теофилакт е оставил на потомствата Пространното житие за Климент Охридски. За дейноста на Климент житописецът Теофилакт пише следните слова: “Той съставил прости и јасни слова за всички празници, които не съдържат нищо дълбоко и

много мъдро, но които са понятни дори за най-простия българин. С тях хранил душите на по-простите българи, поейки с мляко тези, които не могли да приемат по-твърда храна, и станал нов Павел за новите коринтяни - българите (1 Кор. 3, 2). Чрез тези слова може да се научат тайнствата на празненствата, които се извършват за Христа и чрез Христа. В чест на пречистата Богородица, чиято памет, както знаете, често се празнува през годината, Климент със словата си усърдно написал похвали и разкази за нейните чудеса. Ти ще намериш, че и Кръстителят не е оставен непохвален, но ще научиш дори и за чудесните намирания на главата му. Ще намериш описани животът и пътуванията на пророците и апостолите и чрез подвизите на мъчениците ще се издигнеш до този, който ги е приел при себе си поради тяхната кръв. Обичаш ли и живота на преподобните отци и привърженик ли си на почти безплатен и безкръвен живот? Ще намериш и него грижливо предаден на български език от мъдрия Климент.” [2]

Така пише житописецът Теофилакт.

Невиждани размери предвещават фалшификаторите от Скопие. Науката е пред опасно наводнение. Специфичен род изкуство се явява на сцената на историята. Отде обаче те черпят тези свои собствени сведения?

Може би ги черпят от Житието на св. Кирила, известно на науката с име “Успение Кирилово”, в което се говори за кръщението на българи от Кирила на река Брегалница. Може би черпят сведения от така наречената “Солунска легенда”, озаглавена “Слово Кирила славенца солунского философа Б у г а р с к о г о ”. Или от едно приложно житие на св. Кирила. [3] Или от един препис от XIII столетие на Храбровото сказание (в Берлинската кралска библиотека), дето Кирил е учител на славянския народ, сиреч на българския, и служебните книги, преведени от Кирил, са български. [4] Или от Бориловия синодик от 1211 г. [5] Или от старата служба на св. Кирила (ръкопис в някогашната българска митрополия в Скопие), по препис от XIII век, където четем как Кирил бива пратен от св. Дух - “книгами блъгарскими...%зыкаы Јбогатити...” [6]

От новогръцката литература заслужава особено внимание книгата на известния гръцки писател Атанаси Пароски. Книгата е написана през 1795 г., печатана е в Лайпциг през 1805 г. Препечатвана е била и в Атина през 1850 г. Писателят Атанаси Пароски помества похвала за град Солун: “Към пресветлия гр. Солун, който роди богоносните и равноапостолни проповедници на България Кирила и Методия, Политически стихове: От старини още ти си най-честит, граде Солуне, защото си неоценимо отечество на новите апостоли. Всички градове, които иначе стоят високо, ти ги надмина. А туй най-лесно доказва сега появилата се чудна и незнайна чужда история. Ето защо заради твоя Кирил и за брата му (Методия) теб се поднася благодарност от всички български племена.” [7]

Може би черпят сведения из “Кратко житие на св. Климент Охридски” от известния гръцки каноник, заместника на Теофилакт, охридския архиепископ Димитър Хоматиан? Българите, пише Хоматиан, “със страшна войска преминали Дунава и завзели всички съседни области... и голяма част от Македония и Тесалия”. За Климент той отбелязва: “...Климент бил издигнат на епископски престол, като бил поставен от Методий за епископ на целия Илирик и на българския народ, който владеел страната.” [8]

Охридският архиепископ Димитър Хоматиан се именува “пастир на българите”. В един стихотворен надпис на гръцки език върху Христовата старинна икона в охридската църква “Св. Богородица” (“Св. Климент”) достойният продължител на делото на Теофилакт се обръща към него така: “Украсата (рамката, обковата) на иконата ти, о украсителю на свѣта, е от Димитрия [Хоматиана], архипастир на българите.” [9]

Че негръцкият книжовен език е български, узнаваме от един отговор на самия Димитър Хоматиан до сръбския крал Стефан Радослав (1228-1234) по канонични въпроси. Защо е отговорът на гръцки, ето обяснението на Хоматиан: “А ние... като приехме твоите питания, ще отговорим на всяко едно от тях, като се съгласуваме с учението на светите наши отци и с писаните и неписане обичаи на църквата; но не според нашия художествен език, а по

обикновената проста и прозаична реч, та по тоя начин да се разбере добре писаното, защото с недостатъчното знание, особено на б ъ л г а р с к и език, не може да се тълкува или говори, като се изхожда от логиката.” [10]

И за Димитър Хоматиан понятията “македонски словени”, “македонци”, “старомакедонски јазик”, “старомакедонска книжнина” са несъществуващи. За Хоматиана славяните в Македония са българи и езикът им е български.

Тогава може би черпят сведения от Житието на св. Димитър Солунски? Ето една извадка от главата, в която се говори за военните планове на българските вождове Мавър и Кубер против Солун: “Както знаете, христорлюбци, в предишните глави ние разказахме отчасти за славяните, т. е. за така наречения Хацон, и за аварите, разказахме и за това, че те опустошиха почти целия Илирик, именно провинциите му: двете Панонии, също и двете Дакии, Дардания, Мизия, Превалитана, Родопа и всичките провинции, а още и Тракия, и земите при Дългата стена край Константинопол, както и останалите градове и селища. Те завлякоха цялото това население в отвъдната земя към Панония, до река Дунав. Главен град на тази провинция някога беше така нареченият Сирмиум. И тъй, там, както се каза, споменатият хаган настани пленен народ, вече като подвластен нему. Именно оттогава те се смесиха с българи, авари и с останалите племена, родиха им се деца от това смешение и станаха огромен и много голям народ... вече бяха изминали около шестдесет години и повече... и хаганът на аварите, като ги смяташе за свой народ... постави им за началник Кувер... Този... вдигна целия този прокуден ромейски народ, заедно с други племена и въстанаха... срещу хагана... Той удари на бягство с останалата си войска... Кувер премина победоносно казаната река Дунав с целия споменат народ... Керамисийското поле... като се настаниха там, поискаха да се върнат в родните си градове, главно защото бяха запазили православната си вяра: едни - в нашия пазен от мъченика град Солун, други пък - в прещастливия град и царица на градовете, а трети - в останалите градове на Тракия... И тогава присторено [Кувер] отправи пратеници до обладателя на скиптърa с молба да остане там с народа, който беше с него, и да се заповяда на драгувитските племена, които се намираха близо до нас, да им доставят достатъчно количество храни. Така и стана.” [11]

Никъде няма ни помен, ни следа от някакви “македонски словени” и “македонци”.

През VII в., когато прабългарската дружина на Аспарух бе се настанила в Мизия, една внушителна прабългарска дружина, начело с Кубер, дошла от Панония, се заселва в сърцето на Македония. Тя държи в покорност околните славянски племена и разпространява името българи в Македония. Мнението на историците по въпроса за това Куберово събитие е единодушно. Колебанията, доколкото ги има, се отнасят към времето, когато е станало то. Ст. Станоевич, Н. Милев го определят между 670 и 675 г. А. Гелцер, Нидерле, Успенски отнасят същото събитие към първата половина на VII век, през царуването на Ираклий. [12] Но нито един от тези познавачи на Византия и на южните славяни не подхвърля на съмнение българския характер на Куберовата дружина и нито един от тези изследвачи на Византия и на южните славяни дори не намеква, че едновременно с българите е живял някакъв си отделен от българите народ под името македонци.

Ако Мизия е изгревът на първата езическа държава и столицата Плиска - рожба на българското първо царство, родено в бурите, Македония е българската църква на славянската изява и Солун град е люлка и съдба на българската азбука и писменост свещена.

Световноизвестният учен и философ Тодор Павлов пише: “Бумерангът, който Византия отправи срещу германо-католическите и римските свои съперници, се върна назад и се обърна срещу нея: езикът и писмеността на Кирил и Методий чрез техните ученици Климент и Наум станаха официален език и писменост на българската държава, народност, църква, култура и ускориха всемерно по-нататъшната консолидация и развитие както на самата българска народност, така и на българската държава, църква, култура.” [13]

Съдът на времето е казал своята желязна дума за епохалния подвиг на Кирил и Методий. Този съд не може да се отмени. Съдницата история чрез тях е отворила просторите си на българската орис и е съхранила навеки за светлите бъдещи потомства тяхната велика епопея.

Родени в Солун, где водите на Вардара шумят под бреговете на Егея, расли под тревожни небеса, когато са били обсебвани олтарите от литургии и молитви на три езика, поели кръста на безмилостна Голгота, в Рим братята Кирил и Методий, в тоя град на всемогъщите папи, се обръщат към Бога на български език. Треперила е ледената тишина, заключена в мъртвешките стени на храма. Отеквал е плачът на раждане съдбовно. България чрез Кирил и Методий е възвестила зората на славянската цивилизация.

Смътно време земята притиска. Тревожна боязън вледенява жилите на цар Петър. Някакъв си духовник дързък, по име Богомил, внезапно се явява на сцената на историята, прелетява като разбунен метеор, запалва с пламъци небето на България и разлюлява из основи фарисейската византийска църква. Кой е този духовник? Историята е в невъзможност да бъде по-щедра. Твърде пестеливи данни обвързват ръцете ѝ. Принудена е да бъде предпазлива. Поп Богомил. История. Движение. Учение. Биография. Изключителна историческа личност без биография. Но той е бил тук, на тази земя. Живял е тук, под туй небе. Гласът му се е носил тук. Действителен е той. А не образ, внушение на странно въображение, а не създаване на горестно страдание. Съмненията, че поп Богомил е измислена личност, са изоставени от науката. Свидетели за съществуването му са двата необорими паметника: презвитер Козма (X в.) и цар Борил (1207-1218). Беседата на презвитер Козма и Синодикът на цар Борил. В Беседата на презвитер Козма се казва: “Случи се в годините на правоверния цар Петър в българската земя да се яви поп на име Богомил, а по-точно казано - Богунемил, който пръв започва да проповядва ерес в българската земя...” [14] В Синодика на цар Борил се казва: “Трипроклетата и богоомразната богомилска ерес, чийто началник тогава бил сквернейшият поп Богомил заедно със своите ученици.” [15] Но в беседата си презвитер Козма, след като изрежда, че богомилите били “по-лоши от глухите и немите идоли, по-лоши от бесовете, евреите и неверните”, че “заповядват на всеки роб да не работи на своя господар” и пр., ясно посочва, че поп Богомил се е явил в българската земя и че тази ерес се проповядвала в българската земя. Но в Синодика на цар Борил е изречена точно обозначена анатема и не за някой си незнаен богомил, а за началника на богомилите, “за поп Богомил, който възприе при Петър, българския цар, манихейската ерес и я разпространи в българската земя”. Беседата на презвитер Козма е страдна класова изява в защита на земната власт и властниците с твърдението, че “царете и болярите са сътворени от Бога”, че “ако някой учи другояче, дори ангел да бъде, да бъде проклет според апостолското писмо”. Синодикът на цар Борил е ярка класова изява в защита на царската власт от “трипроклетата и богоомразната богомилска ерес”. Но Беседата на презвитер Козма е преди всичко призив на български писател, написан на средновековен български език, отправен за борба срещу българските еретици в българската земя. В Беседата се казва: “Покорявайте се на всеки човек заради Господа, било на царя като човек с най-голяма власт, било на човеци като такива, които са изпратени от него...”

“...Всеки човек да се покорява на властниците. Няма властници, които да не са от Бога, защото властниците са създадени от Бога.” Но Синодикът на цар Борил преди всичко е документ на български цар за български духовник, “за поп Богомил, който възприе при Петър, българския цар, манихейската ерес и я разпространи в българската земя”, за “трипроклетата богоомразна богомилска ерес, чийто началник тогава бил сквернейшият поп Богомил заедно със своите ученици”. В Синодика на цар Борил се посочват като главни “сеячи на безчестието” тринадесет изтъкнати теоретици-богомили от кръга на “съвършените”. В двете анатемите, 77 и 78, без да се споменава някое по-точно определение, се споменават: Александър Ковач, Авдин, Фотин, Афригий, Мойсей богомилът, Петър Кападокийски, средечки дедец, Лука и Манделей Радоболски. В анатема 111 заедно с “трипроклетия” поп Богомил се анатемосват и неговите ученици Михаил, Тодор, Добри, Стефан, Василий, Петър и всички други. [16] Срещу тези ученици и последователи на поп Богомил е било повдигнато тежко обвинение и отправена анатемата на българското черковно съдилище в Търновград.

Беседата на презвитер Козма и Синодикът на цар Борил са живата вода, която известява за опасната поява на “трипроклетата и богоомразна богомилска ерес”. Нещо повече. Антибогомилската Беседа на презвитер Козма е най-достоверен исторически извор за

богомилството. Може да се съжاليا, че в Беседата едностранчиво е показана богомилската идеология. Може да се изброяват с право или без право доводи и аргументи pro et contra с цел да се обвиняват или оправдават възгледите на презвитер Козма. Може да се търсят и причините за злъчната му писмена борба срещу смелото учение на богомилите. Върху много нещо може да се спори. Много нещо може и да се оспорва и оборва. Обаче има нещо, което не подлежи на съмнение: това са данните, които българският писател съобщава за появата на новата ерес. Независимо от тревогата на Козма, че се е случило “в българската земя да се яви поп на име Богомил”, тези данни са език на истината. С пределна категоричност те сочат, че новата ерес е едно оригинално измерение, изградено на българска земя, и че българският духовник поп Богомил е родоначалникът и главен разпространител на тази нова ерес.

За поп Богомил, за богомилството, за значението и ролята на богомилската идеология революционната социална мисъл е определила възвишени страници на историята. Това високо българско явление по силата на своята етична чистота е завладявало умовете и на противниците и ги е принуждавало на благоговение пред жертвената пепел на кладите. За това световно събитие се е писало, пише се и ще се пише. За него и съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” пишат. Странни са обаче техните писания. Отсъствието на науката не може да се оправдае с притчи и сказания. Съзнанието на читателя желяе слънце и простор... Тези хора в науката са видения. Те дирят в старите олтари на България отделни македонски измерения. Над странните им данни тегнат изкушения. Съмнения и заблудения се сливат в техния взор. Надеждата с желания окуражава хорската неравна диря. Науката зърна на истина в заблуди и страдания намира.

Неистината е зъл съветник. Враг е неточното понятие. Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” в изложението си за богомилството са допуснали сериозна мисловна неуравновесеност, духовно недоразумение.

Първо, съчинителите казват: “Богомилството во Македонија за прв пат се појавило кога на чело на бугарската држава стоел царот Петар.” [17] Обаче не е ясно те какво именно разбират под понятието “Македонија”. Ако под понятието “Македонија” разбират не географска област, а отделна територија с отделен народ, то нищо не ги е принуждавало да определят времето на появата на богомилството не с царуването на цар Петър, който “на чело на бугарската држава стоел”, а с царуването на съответен владетел, който по това време е стоял, да речем, “начело на србската држава” или “начело на гръцката држава”, или начело на некоја си друга држава. Ако с това искат да кажат, че покрай българската држава по време на появата на богомилството е съществувала Македонија като отделна држава, те са били задължени да вџоръжат понятието си с точност. Ако под понятието “Македонија” разбират Македонија като географска област, каквито са Тракија, Мизия, Добруджа и други области на тогавашна България, то от втората част на изречението “кога на чело на бугарската држава стоел царот Петар” думата “бугарската” трябва да се премахне и да стане “кога на чело на државата стоел царот Петар”. Защото синът на българският цар Симеон, цар Петър, е български цар, а Македонија, една от основните области, населени с българи, е съставна част от българската држава. И затова презвитер Козма в Беседата си съобщава, че новата ерес се проповядва в българската земя. И затова и Синодикът на цар Борил съобщава, че тази ерес се разпространявала в българската земя. И затова “Историја на македонскиот народ” не може да скрие, че и “текстот на Дечанскиот Синодик, составен подоцна” точно определя мястото на появата на богомилството. Там се казва, че “богомилското движение се појавило во “Македонија бугарска и Тракија” [18] Това, което е ясно дори и за съставителя на “текстот на Дечанскиот Синодик”, че Македонија е българска, тъкмо това е обаче неясно за съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”.

Те искат да бџдат и там, кџдето не са. Нешто повеќе. Те сеят внушения, в които вярваме, че и те самите не вярват, именно, че в епохата на Средновековието са съществували отделен македонски народ и отделна македонска држава, различни от българският народ и от българската држава. И че богомилското движение е някакво македонско влијание, и че поп Богомил е македонец. Хората са податливи на внушения. На едно от тези внушения се е поддал

и Д. Мандич в книгата си “Богомилска църква на босненските християни” [19] Добрият познавач на богомилското учение в Босна е допуснал лошо познаване на фактите, когато определя поп Йеремия, старобългарски писател, автор на някои апокрифи, като македонец. Убедеността на Мандич, че поп Йеремия е роден в Македония, не е от значение. Според нас съществува вероятност поп Йеремия да не е роден в Македония. Важно е, разбира се, точно да се установи мястото на рождението на един писател от вида на поп Йеремия. Лутаниците и колебанията са известни на историята. По-важно е обаче, че един изследвач като Д. Мандич е допуснал сериозно неразбиране на понятието Македония. За всички историци и изследвачи жителите на Македония по време на появата на богомилите са българи. Върху схващането на Д. Мандич, че поп Йеремия е македонец, защото е роден в Македония, решително са оказали влияние съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”, на които страстта им е отнела разсъдъка, а национализмът ги е лишил от всякакъв реализъм. [20]

Второ, съчинителите казват: “За попот Богомил, како учител на богомилското учење, е зачувана и една легенда меѓу населението от селата во планината Бабуна. Според името на планината, подоцна богомилите ги викале уште и бабуни. Легендата укажува дека поп Богомил бил роден во селото Богомила, каде што живеел и умрел, а гробот му се наоѓал до самото село во т. нар. “црквиште” (“параклиште”), изградено во земјата, кое на богомилите им служело како молитвен дом. Свое скривалиште богомилите имале и во пештерата до селото Нежилово. Иако овие податоци не наоѓаат потврда по пишаните извори, тие сепак укажуваат дека богомилството можело да се појави и распространи најпрвин во овие македонски краишта. Впрочем, самото име на с. Богомила и на планината Бабуна говорат за зародувањето и дејствувањето на богомилите во Македонија.” [21]

Легендата е приятел на литературата, но враг на историята. Към легендата прибягват и писатели, и историци. Писателите прибягват към легендата, когато искат да доловат дъха на миналото или когато под форма на миналото искат да покажат настоящето. Легендата е богатство на художествено изказване. Историците обаче прибягват към легендата или когато отсъстват исторически извори, или когато присъствието на исторически извори не е желателно. Фактът, че съчинителите се позовават на някаква си легенда за поп Богомил при наличието на огромната литература за богомилското учение, по принцип говори твърде зле за доброто намерение на съчинителите относно мястото, появата, значението и ролята на богомилството. Що за аргументи са твърденията, че “легендата укажува дека поп Богомил бил роден во селото Богомила” или “иако овие податоци не наоѓаат потврда во пишаните извори, тие сепак докажуваат дека богомилството можело да се појави и распространи најпрвин во овие македонски краишта”, или “самото име на с. Богомила и на планината Бабуна говорат за зародувањето и дејствувањето на богомилите во Македонија”. Съчинителите, съобщавайки за легендата, обаче не съобщават как се е наричало селото, преди да се роди поп Богомил. Ако се е наричало Богомила, то това значи, че селото Богомила е съществувало като село Богомила и преди раждането на поп Богомил. Ако данните, на които указва легендата, не намират потвърждение в писмените извори, тогава как тези данни “сепак укажуваат дека богомилството можело да се појави и распространи најпрвин во македонските краишта”? Легендата е поколебала сигурноста на съчинителите за точното място на появата на богомилите. Те твърдяха, че “Богомилството в Македонија за прв пат се појавило кога на чело на бугарската држава стоел царот Петар”, а сега твърдят, че “богомилството можело да се појави и распространи најпрвин во македонските краишта”. Кое от тези две твърдения е точно? “Се појавило”, значи *сигурност*, а “можело да се појави” не значи, че “се појавило”. Едното означаваша сигурност, а другото несигурност. Едното е точно. Двете не могат да бъдат точни. След като данните от запазилата се легенда се приемат за достоверни исторически доказателства, съчинителите обобщават, че “самото име на с. Богомила и на планината Бабуна говорат за зародувањето и дејствувањето на богомилите во Македонија”. Може ли да бъде посрещната с доверие една аргументация от рода на тази, в която името на село Богомила се взема като доказателство, че “поп Богомил бил роден во селото Богомила, каде што живеел и умрел, а гробот му се наоѓал до самото село во т. нар. “црквиште” (“параклиште”). При това

съставителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” никъде не отбелязват откъде вземат тази легенда. Може би се стесняват да кажат, че техен източник е полемичната антибългарска книга “О Македонији и македонцима” от великосърбина Стојан М. Протиќ, излязла от печат през 1888 и преиздадена през 1928 г. [22] От този пасквил, който претендира за “лексикална, етнографска и историческа” научност, съставителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” черпят и аргументацията на расисткото в основата си твърдение, че народността на нашия народ произлизало от vulgaris, равнозначно на “простак”, “селендур”. [23] Но да се върнем към богомилите.

Високото родолюбие, изграждано върху антивизантийска настроеност, открива една от нравствените особености на богомилската идеология. Отношението към земните владетели показва сложното развитие на богомилските идеи и че те са в битка не само за социална правда, но и за прогонване на всеки чужд завоевател, за създаване на свободната българска държава. Смелата богомилска мисъл въоръжава в значителна степен с определено ново съдържание съзнанието на средновековна България. Тази мисъл, изявена чрез Кирило-Методиевата азбука и писменост, разпространява знания за произхода на вселената и човека, за крайната участ на света и на човечеството. Обогатена с опита на разни басни, чрез жив и картинен език, тази мисъл запознава феодалния човек с космогонията и есхатологията на предците. Ако апокрифите, създадени от богомилите, се намират в “Списъка на забранени книги”, то възгледите на тези дръзки духовни двигатели с богатството в идейно и сюжетно отношение трайно налагат своето влияние върху българската средновековна книжнина и просвета. Неизмеримо е значението на богомилите за България. Малко са народите в света, които са могли да отбележат в своето духовно съществуване явление, подобно на богомилството. Кирил и Методий откриха пътищата към Ренесанса, богомилите поведоха по тези пътища България към по-добър и по-справедлив живот. Пет неравни столетия от историята на южните славяни чрез богомилското движение са в непрекъсната връзка с историята на България. Появата на богомилите отъждестви названието българи с понятието еретици. Европейската цивилизация прие в своето летоброене българите с неизвестно дотогава определение еретици и определи родината им България като земя на еретици. В богомилската идеология воюват две противоположни начала: едното - религиозна мистика, аскетизъм, примирение към неволите на земния живот, другото - революционно, бойко, действено. Отrekli земните блага като “ръжда на душата”, построили живота на своята община върху високи етични принципи, богомилите са непримирими срещу фарисейския морал на църквата, срещу болярския гнет на феодалното общество, срещу социалните неправди и кървавите войни. Революционната мощ на богомилското учение извиква и у най-сериозните неприятели на поп Богомил уважение. Излязъл из недрата на народа, разбрал същината на неговите страдания и надежди, поп Богомил превръща оригиналното социално явление, родено на българска земя, в стройна система. Единодушно е мнението на признати изследвачи на богомилството, че България е родината на тази ерес и че Македония, една от трите основни територии, които чертаели границата на държавата, е била живата трибуна, от която великият български свещеник заедно със своите верни последователи е проповядвал новото учение. Учени като французите А. Пюеш и А. Ваян [24], чиито авторитетни изследвания отдавна принадлежат на науката; учени като немците А. Шмаус, А. Борст и особено Ернс Вернер [25], като ерудиран историк марксист, който със силата на убедителни аргументи доказва, че богомилската идеология е упражнила дълбоко влияние върху ересите на катарите и албигойци; учени като съветския историк академик Н. С. Державин, който обосновава своето научно становище върху обстоятелството, че богомилството е израз на определен протест на селските маси срещу феодалния гнет; учени като италианския учен А. Донден [26], който изяснява потеклото и структурата на богомилството и определя влиянието му върху учението на катарите в Италия; учени, за които историята представлява интернационална съкровищница на национални явления - всичките са освободени от каквито и да било колебания по отношение на етническата форма на богомилското учение. За тях етническата форма на богомилското учение е българска. Нещо повече, и противниците на богомилите не са оспорвали българския им характер даже когато те

саменявали названието си. “На запад - пише К. Иречек - те не се наричали вече богомили или бабуни, а носели различни други имена, като *манихеи*, *побликани* (от павликяни), в Италия *патарени* (от миланското предградие Патария), в Германия и Италия *катару* (произход неясен; оттам нем. *Ketzer*, чешк. *Kacíř*), във Франция *албигойци* (от гр. Алби, *тексеранци*, *tisserands*, понеже техният съзерцателен живот им доставил много последователи между тъкачите). Сами обаче те наричали себе си само *christiani*, *boni christiani*, *bons hommes*. Не само те, а и техните противници не забравяли, че учението им е от български произход. [27]

Световнопризнатият български богомиловед академик Димитър Ангелов ни дава цялостна представа за богомилското учение. В капиталната си книга “Богомилството в България”, след като е засегнал най-значимите произведения в световната литература за богомилите, той подчертава, че “...литературата върху богомилството е значителна и че са налице голям брой изследвания във връзка с неговия произход, същност и история. Сериозни постижения отбелязват вече опитите да се разгледа и прецени богомилството от марксистическо гледище. Независимо от това обаче остават недостатъчно пълно изяснени или изобщо незасегнати редица проблеми около появата на това голямо религиозно-социално учение, около неговия характер и историческо развитие. Все още липсва преди всичко едно обстойно разглеждане на общественоекономическата обстановка в средновековна България през X-XIV век, която е обусловила създаването на богомилството и в зависимост от чието развитие и изменение в течение на няколко столетия се е развивала и изменяла и богомилската идеология.” [28] Като извод той пише: “...богомилството излиза вън от рамките на едно чисто българско явление и получава много по-широка, общоевропейска значимост. Проникнали вън от границите на нашата страна, богомилските проповеди дават силен тласък за развитието на религиозната, философска и социална мисъл в средновековна Европа и подготвят съзнанието на хората за борба срещу господството на всесилната през XII-XIV век католическа църква.” [29]

Съдът на времето е казал своята отговорна дума за поп Богомил. Този съд не може да се отмени. Пет кръстоносни похода тръгнаха да угасят гласа на тази нова вяра. Поп Богомил - това е първата социална съвест на България. Живял вероятно към края на IX и първата половина на X в., той запали в робската тъма факела на правдата и разлюля устоите на един неравен свят. Богомилството - това е историческата истина, облечена в религиозни обреди. Богомилството - това е българската форма на преддверието към буржоазнодемократическа революция. Богомилите - това са лъчезарните комунари на България.

Но ето днес в потайна доба еничарски ръце са влезнали в летописа на България и искат да откраднат тази свещена съвест от българската земя.

Самуиловата държава, създадена към 969 г., продължава българската държавна традиция и се явява организирана опора на българския народ срещу завоевателната политика на Византия.

В 852 г. княз Борис I (852-889), покръстителят, изпраща в град Майнц при Людвиг Немски български посланик, както съобщава западният летописец Рудолф Фулденски, за да го уведоми за възкачването му на българския престол и за желанието му да бъдат продължени договорните споразумения за мир и сътрудничество. [30] Сто двадесет и една година по-късно, в 973 г., цар Самуил, царят на българите, изпраща български посланици в немския град Кведлинбург да посетят на Великден западния император, могъщия немски владетел Отон I. [31] Членовете на пратеничеството имали задача да съобщят на император Отон I, че България живее, макар нейната източна част да е заграбена от Византия, че държавникът на България Самуил държи да продължат мирните отношения между двете страни, че е желателен и военен съюз между тях. Самуил, този прозорлив самодържец и стратег, знае за предишните дипломатически общувания между двете могъщи държави на Изток и Запад - България и Франкската империя. И затова както княз Борис I, покръстителят, така и той сметнал да даде гласност и на своето дружелюбие, и на съществуващата България.

Върху раменете на Самуила е лежала съдбата на българската държава. Очите му много нощи не знаят сън. Мислите му се движат напред, по поля и планини препуска коня да събира войници, да открива медни и железни руди за оръжие, да зърне със собствените си очи мъката и радостта на народа. Той вижда и вътре в държавата, и вън от нея. Привлича към себе си

богомилите еретици. Сваля ярема на боярските ангари и непосилните данъци от гърба на селяните. Жесток е срещу тези, които газят закона на справедливостта и подкопават с предателства българската държава. Праща делегации, свързва съюзи, осигурява мирни връзки и издига престижа на България.

Известният византийски хронист от XI век Йоан Скилица, висш сановник при император Алексий I Комнин (1081-1118), пише за Самуила: “Така Самуил станал самовластен господар на цяла България. Той бил войнствен човек, който никога не знаел покой, и докато ромейските войски били заети... той безнаказано нахлувал във всички западни области не само в Тракия, в Македония и земите около Солун...” [32]

А поетът Йоан Цецес, известен с учеността си византиец от XII век (около 1110-1180), ни разказва следното за тоя покорител на Тракия и на солунските равнини, на бреговете на Адриатика и на сръбското княжество Зета, на Тесалия и мощната византийска твърдина Лариса: “От планината Пинд до полетата на Лариса, от Дирахон (Драч) до вратите на Цариград всички земи на империята се намираха в ръцете на българите, докато славният Василий не постави спирачка на могъществото на този народ.”

Походът на Василий II към Средец в 986 г. е катастрофален за империята. Защото Самуил е роден войник, той използва всичко - и тактиката на засадите, и разрушаването на крепости - и при Траяновата врата, и при връщането на византийците към Пловдив българският цар напада и Василий II успява да се спаси само благодарение на арменската конница. Почти цялата византийска войска е избита или пленена. Пълни са с отчаяние стиховете на византийския поет Иван Геометър, съвременник на събитията: “Горе комета... палеше етера (въздуха), долу комит... (Самуил - б. а.) с огън унищожаваше запада... Тоя страшен тифон, (роден) от злодеици, всичко изгаря. Де са ревовете на твоята сила, вожде на непобедимия Рим?” [33] Арабският историк Яхъя Антиохийски, съвременник на цар Самуила, пише, че “в средата на българската земя” в Охрид и в Средец се е подела борба за освобождение на България. [34] В средновековния български превод на Хрониката на византийския хронист от XII век Йоан Зонара се казва дословно: “...щом станало известно за смъртта на Цимисхий, българите предали властта на четирима братя - Давид, Мойсей, Арон и Самуил... [тъй като] царският им род се прекратил, като останал само един от синовете на Петър - ...именно... Роман, който бил скопец.” [35] Френският историк Гюстав Шлюмберже, за когото се пише, че “заема едно от първите места на най-голям учен и писател на Франция през последните столетия”, в тритомното си историческо съчинение “Византийска епопея от края на X век” определя събитията по изграждането на българското царство от Самуил като грандиозни и трагични събития в историята на Европа. За бележития френски историк няма никакво съмнение, че войните с Византия, продължили “близо една трета от века”, се водят от България, от българската армия и от великия български цар Самуил”.

По-нататък той изтъква, че “смъртта на великия цар Самуил бележи наистина края на българската независимост, която той така блестящо олицетворявал”. Историкът Гюстав Шлюмберже, характеризирайки императора Василий II и цар Самуил по повод войната, започнала в 986 г., пише: “Тази война заля с кръв цялото царуване на Василий II... с пълно смазване на българското царство... Императорът получи името Българоктон (Българоубиец)”, а за Самуила: “Един горд български цар от българските планини в Македония, който обича всеотдайно свободата на отечеството си и е готов да жертва за нея всичко.” [36]

Френският летописец Адемар отбелязва, че българският цар Самуил е паднал мъртъв не в открито сражение, а “чрез гръцка хитрост” и Василий завладял цялата му земя. [37]

Византийските хронисти, които са били твърде ревниви спрямо царската титла на своя василевс, употребяват тази титла и за българския цар; а което трябва да се подчертае, наричали са владетелите на Западното българско царство *царе български*.

Византийските хронисти Йоан Скилица и Георги Кедрин, като говорят за въстанието, което подигнали четиримата братя Давид, Мойсей, Арон и Самуил след смъртта на цар Петър в 969 г., употребяват думите *българи, България* (а не македонци или Македония). [38]

Също така и хронистът Йоан Зонара, пишейки за въстанието, употребява думите *българи* и *България*. [39]

След настъпилите военни сътресения през 969-972 г. (след смъртта на цар Петър), когато Източна България бива завладявана от византийския император Йоан Цимисхий, патриарх Дамиан мести българската патриаршия от Преслав в Дръстър (Силистра), оттам в Средец (София) и по-късно във Воден, Мъглен, Охрид при Самуила. [40]

Като описват местоположението на Охрид, византийските историци Йоан Скилица и Георги Кедрин казват: "...където са издигали дворците на царете на България." [41] А принцесата Ана Комнина, дъщерята на император Алексий I Комнин, която ни е оставила обширно историческо повествование за времето на своя баща, съобщава: "...река Дрин... тече отгоре, от езерото Лихнида... Сегашният оварварен език е нарекъл това [езеро] Ахрида (Охрид - б. а.) най-напред от [времето на] Мокър, първия български цар, и накрая на Самуил..." [42]

Има една притурка във Виенския препис на Скилицовата хроника от XIII век, в която се казва, че император Василий II след победата си над България в 1018 г. "утвърдил българската архиепископия (Охридската българска архиепископия - б. а.) като автокефална". [43]

Във всички исторически източници за битката при Беласица през 1014 г. се съобщава, че това е било битка между византийски войски, начело с император Василий II, и българските войски, начело със Самуил. Заради свирепото ослепяване на 14 000 (според Кекавмен) или 15 000 (според Скилица) пленени българи Василий II бил наречен "Българоубиец". [44]

След покоряването на България от Византия през 1018 г. българският патриарх получил от Византия титлата "архиепископ на цяла България". [45]

През 1018 г. пада убит при Драч българският цар Владислав. Василий II Българоубиец заема българската престолнина Охрид, пленява царицата и царската челяд. В 1019 г. императорът с грамоти потвърждава църковните правдини на българската Охридска архиепископия. С още две грамоти (от май 1020 и между 1020 и 1025 г.) се прибавят нови правдини. Първата грамота от същия император започва със следните думи: "Много и голѣми са добринитѣ, съ които човеколюбивият Богъ е дарявалъ презъ различни времена нашето царство; обаче има една, която надминава всички други, тя е - присъединението на българската държава къмъ ромейската подъ единъ яремъ." [46]

От особена историческа важност е намереният в Битоля през 1958 г. епиграфски паметник (плоча) със старобългарски надпис, оставен от Иван Владислав (1015-1018), наследника на Самуил, последния цар на Първото българско царство. В този надпис Иван Владислав недвусмислено казва, че е "син на Арон" и "български цар", че е "родом българин" и че поданиците му са българи. [47]

"Надписът на Иван Владислав, самодържец български - съобщава Йордан Заимов, - отхвърля най-категорично твърденията на всички, които чрез прикриване и извъртване на историческата истина и дори чрез фалшификации се стремят да докажат, че в Македония не е имало българска народност, а "македонска народност" и че Самуил не е бил български цар, а "македонски цар". Тези фалшификации, рожба на мнима наука, стават за сметка на научната добросъвестност и на историческата истина и са насочени против единството на българския народ и език..."

Чрез мраморния си надпис Иван Владислав, самодържец български, говори ясно и категорично и днес, както някога от стените на битолската крепост, че " гради крепостта Битоля за убежище, за спасение и за живота на българите и че той сам е родом българин". [48]

"Надписът, който Иван Владислав е накарал да издълбаят във връзка с възстановяването на Битолската крепост - утвърждава Василка Заимова, - е извънредно ценен като исторически паметник главно защото дава ново осветление за една кратка, но съдбоносна епоха." [49]

Последният български цар съвсем не е мислил за срамна капитулация. Напротив, той е горд, че е "родом българин", и е загрижен за "живота на българите". Тези изрази подчертават недвусмислено чувството за народностна принадлежност, което тук се изявява с особена сила, а също така и смисъла и значението на българската държавна традиция.

При тази недвусмислена декларация става съвсем очевидно колко неоправдани са всички опити да се дири някъде другаде произходът на рода на комит Никола - било в средата на някакви преселници арменци, било измежду влашкото население, което в края на X век отново се появява след няколко века забрава. [50] Още по-несъстоятелни са ония опити, правени главно от някои югославски историци, които се мъчат да вложат ново, несъществуващо значение в определението “българин” и “България” по времето на Самуил и неговите наследници. Тези понятия според споменатите автори не служели, за да определят народностната принадлежност на населението, а били само “условни” названия на “македонците”, от които се състояло населението на тая държава.

Тук, на мраморната плоча, последният български цар сам е отговорил какво трябва да се разбира под израза “родом българин” и е показал колко силно е било съзнанието му за народностна принадлежност. А това е най-красноречивото доказателство и най-добрият отговор на въпроса, чия е била държавата, която пада под ударите на византийското оръжие през 1018 г.

Сръбският изследовател на средновековната сръбска история Ст. Новакович в началото на научната си дейност съобщава, че Самуиловата държава е българска, и отбелязва, че “средището на българската държава бил Охрид” и че с “установяването на българската столица в Охрид и новото засилване на българското царство, чрез сияйните Самуилови подвизи българската държава се увеличила към адриатическия бряг по-силно от всякой друг път”. [51]

Историческата заслуга на Самуил е това, че в непрестанна героична борба защитавал съществуването на българската държава, на българския народ и култура в продължение на половин век. Когато в 971 г. византийският император Йоан Цимисхий завладял Преслав и покорил източните части на българската държава, Самуил успял да пренесе нейния център в югозападните български земи, отначало в София, след това в Мъглен, Преспа и Охрид, и да се утвърди като всепризнат български владетел. През 976 г. Самуил предприел поход в Североизточна България, освободил я от византийска власт и възстановил целостта на българската държава. Според византийските извори Самуил приел избягалия от Византия Роман, син на цар Петър. Заради своите изключителни заслуги в борбата срещу Византия и в защита на българската държава Самуил бил избран от болярите отначало за управител на България, а след смъртта на Роман приел царската титла. За отстояването на своето съществуване заедно с българското население от Мизия и Добруджа, които са били в неговата държава, Самуил е водил война с византийците, но никога не е водил война с българи, както твърдят създателите на така наречената “Историја на македонскиот народ”. Че Самуиловата държава била продължение на българската държавна традиция, се вижда и от факта, че българският патриарх е местел своето седалище заедно със седалището на държавата, а именно в София, Преспа и Охрид.

Във всички исторически източници Самуиловата държава се определя като българска държава, а Самуил като български цар.

И съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” осветляват Самуиловата държава. [52] Спирайки се върху тази непокорна орис от историята на България обаче, те предлагат на вниманието на читателя едно особено, собствено разбиране за състоянието на етническата пъстрота в държавата на този български владетел. В основата на тяхната потайна цел, смятаме, лежи нечестният стремеж да се отнеме тази величава слава от съдбата на България и да се представи на потомците като еманация на македонския “национален” гений. Върху извода от всички техни данни тегне нечестива тъмна мисъл. Даже и когато съобщават, че “По победата над Василиј кај Трајановата врата (986) и на тамошните освојувајана Балканот, Самуиловото царство ја опфатило цела Македонија (освен Солун), цела Тесалија и Епир, Албанија и некогашните приморски склавинии: Дукџа, Травуја, Захумле и неретванската област (без островите) до Цетина, од каде што почнувала Хрватска. Потоа Србија (која граничела со Дукџа, Травуја и Хрватска), т. е. Рашка, Босна, како и еден поголем дел на Бугарија”, че “Врз основа на Скилица и поп Дукџанин, “Бугарија” граничела со Хрватска”, че “и на овие краишта се проширило името “Бугарија”, која современиот автор Лео

Гакон ја вклучува во називот “*Μύσια*”, че “Се разбира дека со време престанало ова име “Бугарија” и дека подоцна голем дел от Бугарија или целата таа земја понекогаш се викала “Македонија, т. е. Бугарија била вклучена под поимот (понятието - б. а.) “Македонија”, че “Булгарин доаѓа от Булга+ар, што значи човек от Волга - Волжанин, а тоа го тврди и Дукџанин”, [53] че “во Самуиловата држава биле први и најбројни Македонците (Македонските Словени), Словените во Грција и Пелопонез, па дури потоа Бугарите, а по нив Србите, Хрватите и најпосле Ромејците (Византијците), Албанците и Власите (во Тесалија, Акарнанија, Епир и Етолија, во еден дел на Тракија итн.), потоа: Романите (во приморските краишта), Турците Вардариоти, Ерменците”, че “На чело на ваквиот конгломерат од народи, меѓу кои далеку понадмоѓни биле Македонците, стоел “царот на Бугарија” Самуил “раб Божи”. Неговата титула напoлно одговарала на титулата “βασιλεύς”. На Самуил византијските современи извори не му ја даваат соодветната титула “цар” (βασιλεύς), туку намерно одбегнуваат така да го наречат и му даваат сосем други наслови.

Па сепак во Византија, а и во другиот свет, владеело мислењето дека ова царство е просто продолжение на она пропаднато “прво” бугарско царство, заштото само такава држава, покрај Византиската империја, во овие предели можела да има цар. За таквиот став (отношение) придонесол и самиот Самуил кој, следејќи го духот на *своето време* (курсив - авт.), не сакал поинаку да се наречува. Сепак, тоа било сосем нова државна творба.” [54]

Всички елементи, които са необходими за едно историческо съчинение, са налице. И дати. И мнения на летописци и историци. И преценки. И категорични твърдения за извършени фалшификации. И език, пълен с изрази на колебания с цел да се долови далечната атмосфера, като например, “че не се знае точно кога, а може би токмо в този период”, че “кога, къде и кој” е извършил коронарството на този владетелв името на Гъргур V, че четиримата братя (Мойсей, Давид, Арон и Самуил) отпървен владеели заедно, че това било така наречената тетрахија, обаче не е познато какви титли са имали и дали отнетите и освободените предели от Византија са разделили помежду си на четири области, че баща им Никола бил от арменско потекло, че Василий II при Траяновата врата (недалеч от Ихтиман) на 17.VIII.986 г. претърпял поражение и че едва е отбягнал смъртта от “скитския меч”, че византијският поет Иван Кириотес, наречен Геометър (X век), е съчинил песен за “поражението на ромеите в българската теснина”, че Кекавмен нареќъл Самуила “гениален войсковоодител”, а Скилица “войнствен човек, що не търпи мир”, че Самуил, гневен заради неуспеха, опожарил, ограбил, разрушил цјала Далмација. Градовете Котор и Дубровник изгорил, селата и цјалата покрајнина опустошил, така че изглеждало, като че ли земята е без население; че на 6.X.1014 г. Самуил умрял от сърдечен удар, че поп Дуклянин единствен наричал българите “Булгари” и “Булгарини” и т. н.

Ако съчинителите не бяха съчинители, а бяха историци, те биха съобщили:

Първо, че в битката при Беласица воювали две войски: българската и византијската. Начело на българската војска е стоял Самуил, царят на Българија, а начело на византијската војска - Василий II, императорът на Византија. Свирепа съдба е сполетяла 15 000 български војници, които били пленени при Беласица. Василий II заповядал всички да ги ослепят, като оставят на всеки сто војници по един с едно око, за да ги води, и в такъв вид ги изпратил при българският цар Самуил в град Прилеп. Поради жестокоста, която е извършил върху българският народ в продолжение на кървавата војна, траяла от 986 до 1014 г., императорът Василий II бил наречен Българоубиец (Булгароктон), а не Македоноубиец (Македоноктон).

Второ, че и Лъв Дякон, и Йоан Скилица, и Кекавмен, и Асохиг, и Йоан Геометър, и поп Дуклянин вярно си служат с езика на историјата и че назовават личностите, събитията и явленията с точните им имена. За тях не съществуват термините “Македонија” и “македонски словени”. Добре правят съчинителите, че се позовават на тези авторитети. Лошото е обаче, че позовавајќи се на тези авторитети, те едновременно извршват неправда и им нанасят обида, зашто не представят точно какво са казали за определените личности и събития.

Лъв Дякон, хронист, сподвижник на Василий II в похода му срещу българите, пише: “...император Василий тръгна в поход срещу мизите, като събра войските си... движен по-скоро

от буен гняв, отколкото от благоразумие, той бързаше да ги смаже с едно нападение...” [55] “Мизийците” за Лъв Дякон са българи, защото Мизия е географска област на България.

Йоан Скилица, хронист, с гняв признава за Самуила: “Така Самуил станал самовластен господар на цяла България. Той бил войнствен човек, който никога не знаел покой... безнаказано нахлувал във всички западни области не само в Тракия, в Македония и земите около Солун, но и в Тесалия, Елада и Пелопонес.” [56] За Йоан Скилица понятието “македонец” и “македонски словени” е непознато.

Византиецът Кекавмен от XI век в своята книга “Стратегикон” с ненавист отбелязва: “Докато моят покоен дядо Кекавмен бил в Лариса като управител на Елада, българският владетел Самуил... получил пълно надмощие, той [дядо ми] признал властта му...” [57] За Кекавмен “владетелят Самуил” е българин.

Йоан Геометър, византийски поет, с ужас се провиква: “Никога не бих казал, дори и слънцето да би изчезнало, че мизийските стрели са по-силни от авзонските (ромейските - б. а.) копия.” [58] За Йоан Геометър поражението на ромейците в българската теснина е българска победа, както и мизийските стрели са български.

Поп Дуклянин, хронист, съобщава: “По това време в българското племе се издигнал някой си Самуил, който се провъзгласил за цар. Той водил дълги войни с гърците и ги изгонил от цяла България...” [59]

За поп Дуклянин “някой си” Самуил е определен българин, който заповядал да го наричат цар, но не на някоя си незнайна земя, а на определена, позната земя, която се нарича България, и затова този български цар е изгонил гърците от цяла България. За поп Дуклянин Мизия и Македония са географски области на България. Ако поп Дуклянин е смятал, че славяните в Македония са македонци, а не българи, нямал е основание да не съобщи това. Поп Дуклянин с израза “някой си” точно и ясно е определил своето отношение към Самуила. “Някой си Самуил” е съдържание на формата “български престол”. Към този “някой си” поп Дуклянин не изразява уважение.

Самуиловата държава по мнението на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” е представлявала конгломерат от народи.

“На чело на ваквиот конгломерат од народи - пишат те, - ме Ђу кои далеку понадмоѓни биле Македонците, стоел “царот на Бугарија” Самуил “раб Божи”. Определението, че “на чело на ваквиот конгломерат од народи, ме Ђу кои далеку понадмоѓни биле Македонците, стоел “царот на Бугарија” Самуил “раб Божи”, е неясно като определение и повдига два въпроса.

Първият въпрос - Откъде се появиха тези македонци, когато нито един от авторите, на които те се позовават, дори не намеква, че в Самуиловото царство е съществувал някакъв си народ под името македонци. В своята “История на българите” Иречек пише: “Славяните наричат македоно-румъните власи или цинцари...” [60] В предговора си към “Народне песме македонски бугара” Веркович пише: “На овомъ тако просторномъ комаду землѣ живе четири разна народа измешана, т. е. Славенскій, Македоно-влашкій или Цинцарскій, Грчкій и Османлийскій.” [61]

Може би съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” под “македонци” разбират именно тези македонци, за които става дума у Иречек и Веркович? Ако това е така, тогава би трябвало ясно да определят своето становище, че под името македонци разбират македоно-румъните, които се наричат власи или цинцари. Ако пък това не е така, тогава те са длъжни ясно да определят какво именно разбират под името македонци.

Вторият въпрос - Какъв е по народност Самуил, “царот на Бугарија”?

Данните, които предлагат самите съчинители на така наречената “Историја на македонскиот народ” [62], говорят, че синовете на арменеца Никола: Давид, Мойсей, Арон и Самуил, след смъртта на “царот на Бугарите” Петър (30.1.969) дигнали въстание, че арменецът Самуил, след като е покорил македонците, които били първи и чието число било най-голямо в държавата, убил брата си Арон в лятната му резиденция Разметаница, заграбил властта и заповядал да го наричат цар... на България. По логиката на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” бихме могли с абсолютна точност да определим съчетанието Самуил:

арменска кръв (защото, щом като те приемат, че бащата на Самуил Никола бил от арменско потекло, синът не може да бъде друго освен арменец, значи и той е арменец) + еврейски имена (защото Давид, Мойсей, Арон и Самуил са неоспорими библейски имена, които нестихващо шумят из страниците на Талмуда) + Турци вардариоти (защото тяхната рожба - името на река Вардар, напомня за далечните времена, в които някога е властвало това вече изчезнало племе). И защо тогава съчинителите, когато вече твърдят, че и турците вардариоти влизали в Самуиловата държава, да не свържат завоеванието си с още едно историческо величие, а именно, че преди появата на турците на Балканския полуостров тяхната кръв е кипяла в жилите на македонците (македонските словени). И защо не, щом като реката Вардар има това име, защо да не пренесат опита, набран от **Булга + ар** за “Булгарин”, което значело човек от Волга, на **Варда + ар** за “Вардарин”, което ще значи човек от Вардар? Бавенето е закъсняване. Може да се случи един прекрасен ден и реката Вардар да осъмне под някое съвсем непонятно име, така, както много стари градове са осъмвали под нови имена и много още градове очакват да осъмнат под неизвестни още имена. Вероятността още не е изчезнала, над търсачите на македонци надвисва опасност да останат без свое собствено име.

Византийските императори някога са заселвали тюркски племена между българите; така например Теофил (829-842) е поселил между Солуна и Воден вардариотите, които са имали и свой епископ, подчинен на охридската черква. Предполага се, че названието Вардар е произлязло от тях. За търсачите на македонци както Самуил, “царот на Бугарија”, не е българин, а е арменец, така и вардариотите не са тюркско племе, а са турци.

Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” напомнят съдбата на главния Синклеров герой от романа “Кралска кръв”. Синклеровият герой е тръгнал да търси в жилите си кралска кръв, а намерил негърска. Съчинителите са тръгнали да търсят в жилите си македонска кръв, а намират българска. Синклеровият герой стига до съзнанието, че тази кръв е негърска, и започва честна борба за нейното равноправие.

Ясно е, че съчинителите отбягват точно да определят царството на Самуила. Не е ясна обаче причината на едно такова поведение от тяхна страна. Ако това отминаване има характер на случайност - това зле говори за сериозността на техния съд, защото допуска изграждането на своята история върху случайност, а не върху необходимост. Ако пък това отминаване няма характер на случайност - това зле говори за обективността на техния съд като нови съдници на историята, защото, като изключват присъствието на историческата необходимост, допускат с премълчаване лъжата да бъде проповядвана за истина.

Съдът на времето е казал за Самуил своята последна реч. Този съд не може да се отмени. Дъхът на историята е спирал неведнъж пред бурния път на тази трагична комета. Извел своя народ от дълбочините на тежки крушения, извисил се в мощна фигура на европейския континент, българският цар Самуил разкъсва мрака на вековете и свързва края на едно с началото на друго хилядолетие. Този блестящ мъдър пълководец утвърждава една държава в граници от Черно море до адриатическите брегове, от белите води на Дунава до сините вълни на Охридското езеро и израства в знаме на България, знаме, което забива острието си във фланговете на една могъща империя.

Чрез цар Самуил България е изплакала своята най-възвишена трагедия.

Но ето че векове след 1014 г. в потайна доба еничарски ръце са влезнали в летописа на България и искат да откраднат и тази велика мъка от българската земя.

В историята на България съществуват случаи, когато върху пределите на българските земи при известни исторически условия са се обособявали наред с централната власт царства, области, княжества със своя самостоятелна власт. Така на основата на средновековната българска държава поради отслабване на централната власт и усиление сепаратизма на болярите по времето на турските нашествия наред с Търновското царство на Иван Шишман се създали Видинското българско царство на Иван-Срацимир и Добруджанското княжество на Добротица. Но от този факт историческата наука не прави изводи за някаква видинска или за някаква добруджанска народност, защото такава действително не е имало. Още по-малко

основания има да се говори за отделна македонска народност по времето на Самуил, тъй като тогава българската държава е била единна, а не феодално разделена.

След окончателното падане на България под византийско иго българите от всички райони, включително и от Македония, правят редица опити да се освободят. И тук историческите извори са единодушни за българския характер на въстанията. Първото въстание на българите е начело с Петър Делян (внук на Самуил) през 1040-1041 г., а второто - с Георги Войтех през 1072 г. - и на двете въстания центърът е бил в Македония. Византийският летописец Скилица от втората половина на XI век подчертава, че "българите вдигнаха въстания", че вождът е българин и подбудил "към въстание българското племе". За второто въстание летописецът отбелязва, че било организирано от българските велможи в Скопие и че ръководителят му Георги Войтех бил от рода на Кавканите. [63] А думата "кавкан" означава прабългарска благородническа и висша служебна титла. Сръбският крал Урош II Милутин успява да завладее след 1282 г. Северна Македония, поради което прибавя към титлата си и "крал на България". През XIV век сръбският владетел Душан завладява по-голямата част от Македония, поради което също започва да се титулува и "цар на българите" (а не "на македонците").

В 1396 г. българската държава окончателно пада под османско иго, което продължава 480 години. Развитието на българската народност задълго се забавя, но не се прекратява. Целият период на тюркското владичество е низ от борби, от буни и въстания на народа във всички краища на някогашната българска държава. И тъкмо в условията на непрестанна съпротива срещу османските завоеватели, а заедно с това и срещу потисничеството на гръцкото духовенство продължава развитието на българската народност.

През XVIII и XIX век, когато в Османската империя започват да се развиват стоково-паричните отношения, да се заражда капитализмът, да се формира и развива буржоазията, тогава на основата на българската народност се създават условия за възникване и развитие на българската нация. Това става във всички части на българските земи, включително и в Македония. Както в Дунавска България и Тракия, така и в Македония националноосвободителната борба във всички нейни етапи - за нова просвета и църковна свобода, за национално освобождение - се развива като борба на българския народ.

Нещо повече. През този период в Македония са родени и живеят редица изтъкнати дейци на Българското възраждане, които са работили против погръчването, за запазване на българската народност, за формиране на българското национално съзнание; борили са се срещу османското робство и гръцката патриаршия.

Цялата история на българите в Македония, техният език в миналото и в настоящето, тяхното национално съзнание, техните училища и църкви, техните политически борби и въстания, техните духовни борби, техните стари и нови писатели и делата им, градското население и селячеството - всичко доказва, че както през епохата на Първото българско царство Македония става първостепенен духовно-книжовен център, така тя първа от българските области запалва светилника на българския народ. Отец Паисий, бащата на българската история, Христофор Жефарович, първия стематолог на южните славяни, Хаджи Яким Кърчовски и Кирил Пейчинович, първите писатели на новобългарски език, архимандрит Теодосий Синаитски, първия български печатар, Неофит Рилски, първия български граматик и педагог, Братя Миладинови, първите български фолклористи, Райко Жинзифов, първия български поет, който възпя горестите и радостите на македонската земя, Григор Пърличев, първия български поет, който е наречен "Втори Омир" - всичко това Македония е дала на всебългарската родина през нейната възродителна ера. Но всички тези духовни светилина, както и титаните на българското националноосвободително движение от останалите краища на българските земи: Георги Раковски, Васил Левски, Любен Каравелов, Христо Ботев и други, единодушно са се вдъхновявали от идеята да видят своето отечество България свободно от турски гнет. Те са се борили от името на една нация - българската нация.

28 февруари 1870 г. (11 март н. ст., 8-и ден за зилхидже 1286) е крупно събитие в живота на българския народ за духовно възраждане и национална самостоятелност. Издаденият на този

ден султански ферман за учредяване на Българска екзархия представлява официално признание на българската нация в нейните естествени географски и етнически граници. [64]

Но и този важен момент от историята на България е осветлен от новите съдници на историята с определено тълкуване.

В така наречената “Историја на македонскиот народ” около кандидата за пръв екзарх и причините за създаването на Екзархията четем следното: “Една група македонски црковни борци по едно време го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх, а самата охридска општина настојувала дури и бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ.” [65]

Два елемента нарушават историческото равновесие и будят оправдано подозрение в твърдението на съчинителите по отношение на този извънредно важен момент от историята на българския народ. Првиот елемент се поражда от неверното познавање на времето и обстановката и съчинителите затоа прибегват към желани комбинации.

Вториот елемент настава от погрешното разбирање на строгите закони на историята и съчинителите затоа използват изразните средства на библијско кавање, а не на историческо показвање и вместо да представат “црковните борци” с езика на историята, те ги представат с езика на Библијата, като например: “една група”, “едно време” ... И още нешто. Съчинителите са отнели нај-важното на информацијата - конкретността.

Определеното тълкување на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” е неопределено и усилва убедиението, че всичко в тази “Историја на македонскиот народ” треба да се третира като желание, а не като факт. Прво: “Една група македонски црковни борци по едно време го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх...”, значи тази “една група” е съществувала и тя “по едно време го предложиле Партенија Зографски...” Ако е съществувала, защо не е именувана? Или не е именувана, защото е желание, което съществува в съзнанието на съчинителите, а не е факт? Историята не се интересува от това, какво би станало, ако е било тџ и тџ. Историята се интересува от това, как е станало, кога е било тџ и тџ. Второ: тази “една група македонски црковни борци”, които “по едно време го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх”, пљ е за вярвање, че е измислена от самите съчинители на “Историја на македонскиот народ”, защото е невъзможно, щом знаат “водачите на бугарското црковно движење д-р Стојан Чомаков и Гаврил Крџтевич”, да не знаат поне едно име от тази “една група”. Постџт први екзарх е тврде сериозен, отговорен и с историческо значење пост. А начинџт, по којто “една група македонски црковни борци по едно време го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх”, е тврде несериозен; възможностите на един кандидат да спечели някакџв оспорван пост са многу по-големи, кога е предложен от група влијателни в општеството хора, колку повеќе важи това за поста први екзарх на Българската екзархия. Трето: “го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх, а самата општина настојувала дури бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ”. Две несъвместими нешта се преплитат. Едното е, че “го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх”, но това още не значи, че и ще стане. Другото, че “самата општина настојувала дури бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ”. Но това значи пџк, че независимо дали Партениј Зографски ќе стане, или няма да стане прџв екзарх, “самата општина настојувала дури бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ”. Ако тази “една група македонски црковни борци”, които “по едно време го предложиле Партенија Зографски за прв екзарх”, са македонци, а не българи, как да се објасни фактџт, че македонци предлагат един Партениј Зографски “за прв екзарх” на Българската екзархия? Ако “самата општина”, която “настојувала дури бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ”, е македонска, а не българска, как да се објасни фактџт, че македонци настояват “дури бугарскиот екзарх да ја носи титулата Охридски архиепископ”. Четвџрто: кога е вече говорат за Партениј Зографски (Павле Х. Василков), съчинителите са били длџжни да съобщат два тврде важни момента, които определят богатата духовна физиономија на този бележит българин. К. Иречек пише: “...цџлото население на Полянинската епархия (Солунско) поради злоупотребленията на гџрка Мелетий решило да се покатоличи, поради което изплашените

фанариоти незабавно изпратили там Иларион Макариополски да успокои духовете, а след това (октомври 1859 г.) - българския владика Партения от Дебър. На 18 декември 1860 г. една българска депутация изработила условията за *българска уния* с апостолическия викарий Брунони, при това по примера на униатските руси, румъни и арменци било уговорено запазването на родната литургия; патриархът на арменските католици Хасун отслужил тържествена литургия и приел клетвата на депутацията за вярност към Рим. Англичаните и русите много се изплашили от успеха на Наполеон III, който искал да прибави към голямото си влияние над Румъния, Сърбия и Египет още и протектората над такъв един многоброен народ, а наложили на Портата да удовлетвори българите.” [66]

Партений Зографски твърде много е допринесъл за българското езикознание. В статията си “Мисли за болгарскиот език” от 1858 г. [67] Партений Зографски с упоритостта на мъдър арбитър в областта на лингвистиката повдига и разглежда въпроси, които за времето, в което е живял, му правят чест. За Партений Зографски българският език има две наречия - едното се говори в Северна България и Тракия, а другото в Македония. Първото от тях е прието за основа на книжовния език. Партений Зографски воюва и второто наречие да бъде с еднакви права в литературата. Нещо повече, той настоява неговото родно наречие да бъде поставено за главна основа на книжовния език: “Македонско-то наречѣе - казва Партений Зографски - не толко не трѣбеть и не можеть да бидеть исклученно от общѣй-отъ писменній езикъ, по-добро тоа бѣше ако оно сѣ прѣимаше за главна негова основа; по та причина что оно е по-пълнозвѣчно, по-плавно и по-стройно, и в много отношеѣе по-пълно и по-богато. Представители на тоа наречѣе се югозападни-те страни на Македонѣе.”

Това е Павле Х. Василков от с. Галичник, Западна Македония, калугерът от Зографския манастир, в монашество наречен Партений. Този човек с широки духовни интереси, известен като Партений Зографски, е българин, такъв го определят историята, науката и църквата.

Османската империя нарича славяните в Македония българи (булгармилет). Законодателството на Турция не познава отделна македонска народност.

Член десети от султанския Ферман за Българската екзархия гласи: “Духовната юрисдикция на Българската екзархия обема: Русенската, Силистренската, Шуменската, Търновската, Софийската, Врачанската, Ловчанската, Видинската, Нишката, Пиротската, Кюстендилската, Самоковската, Велешката, Варненската епархии (без града Варна и без близо двадесетте села по крайбрежието на Черно море до Кюстенджа, чиито жители не са българи), С л и в е н с к и я с а н д ж а к без градовете Анхиало (Поморие) и Месемврия (Несебър), Созополската каза без селата по крайбрежието, Пловдивската епархия без град Пловдив, без града Станимака, както и без селата Куклен, Воден, Арнауткѡй, Панагия, Ново село, Лясково, Ахлан, Бачково, Белащица и без манастирите “Бачковски”, “Св. Безребреница”, “Св. Параскева” и “Св. Георги”.

Махалата Св. Богородица в гр. Пловдив ще влезе в Българската екзархия, но които от нейните жители не ще желаят да се подчинят на Българската църква и Екзархия, ще бъдат напълно свободни в това отношение. Подробности за това ще бъдат уредени между Патриаршията и Екзархията според църковните обичаи, принципи и правила.

Ако всичките или поне две трети от православните жители на други места, въвн от тези, изброени и посочени по-горе, желаят да се подчинят на Българската екзархия за своите духовни работи, и ако това е установено, то ще им бъде разрешено, но това ще да стане само по съгласието на всичките или поне на две трети от жителите. Тези, които чрез това средство биха поискали да създават смут или раздор между населението, ще бъдат преследвани и наказвани според закона.” [68]

Султанският ферман за Българската екзархия от 28 февруари 1870 г. създава самостоятелна българска църковно-духовна власт. Българите в Македония вземат живо участие в борбата за самостоятелна българска църква. При учредяване на Екзархията обаче само Велешката епархия е включена в новоучредената българска църква. Но съгласно чл. 10 от фермана за създаване на Екзархията в редица епархии са проведени плебисцити, при които огромното мнозинство от населението се изказва за присъединяване към Екзархията. Прошението на българските

епархии от Одрински и Солунски вилает от 20 декември 1871 г. за присъединяване към Екзархията, отправено към великия везир, показва стремежа на българите в Тракия и Македония за преминаването под духовна власт на Българската екзархия. Това Прошение същевременно разкрива и българо-патриаршеските отношения след създаването на самостоятелна българска духовна власт. "...гръцката патриархия - уведомяват представителите на епархиите в Одрински и Солунски вилает великия везир - иска насилствено да задържи под властта си някои епархии, на които цялото християнско население или поне повече от две третини е българско и като такова единодушно желае да влезе в духовната област на Българската екзархия, други пък такива епархии разцепва на части, като оставя селата на Екзархията, а градовете задържа под властта си, и то само и само защото имало някое малко число жители от привилегированата гръцка народност.

И забележително е, че сам Н. Св. патриархът изповедува, че той така прави не защото ся изисква така от църковните правила и от правдата, а защото му ся налага това така от някои влиятелни в патриархията лица и от други разпалени елинисти, които искат да считат Едренски и Солунски вилает като принадлежащи по исторически права на елинският народ.

Такова едно произволно определение граници, Ваше Височество, не може да произведе друго освен едно следствие, съвсем противоположно на следствието, което има във вид правителственото решение, защото проектът на патриархията ся стреми явно да наруши и унищожи десетия член от Ц[арският] ферман, в който тъкмо и тъкмо състои решението на българският въпрос. И действително не са някои чисто български епархии вече освободени на дело, които са касае да ся освободят от владичеството на гръцкото духовенство, а тъкмо и тъкмо са ония в съприкосновение с гърци, находящи ся в Едренски и Солунски вилает епархии, които ся най-много оплакват и най-много теглят от нападенията на гърцизма и от насилствата и злоупотребенията на гръцкото духовенство, които по следствие имат най-много нужда от помощ, от покровителството на Ц[арското] правителство. Ако не ся приспособи десетия член върху всичките прочии, особено върху най-много страдащите епархии, то ще рече, че причините, които са породили българският въпрос, никак не ся отмахват, и че следователно той принудително остана висещ, както е и бил." [69]

Както е една, единна, неразделна литературата на българите, така е една, единна и неразделна тяхната църковна борба. В "Принос към историята на социализма в България" Димитър Благоев пише: "Смисълът на "църковната борба" не е в добиването на националната църква и екзархия, а в отделянето и признаването на българската националност в Турция като отделна единица... Въпросът беше - да се накара Турция да признае българите за отделна от гърците нация със самостоятелно право да се учи на български, да си отваря български училища, да има български черкви с българско духовенство. Тъй че "църковната борба" беше чисто национална политическа борба за признаване българската народност като отделна национална единица, равноправна с гръцката." [70]

С висок героизъм и драматизъм е богата кървавата епопея на България. Освобождението на отечеството вълнува и сплотява всички българи.

Васил Левски пише до Каравеловия вестник "Свобода": "...че и ние сме хора и искаме да живеем човешки, да бъдем свободни с пълна свобода, в земята ни, там, дето живее българинът, в България, Тракия, Македония..." [71]

При изграждането на Вътрешната революционна организация от Васил Левски в редица селища на Македония се създават частни (първични) революционни комитети. Сам Апостолът на свободата се среща с дейци от Белица, Разложко и от Крива паланка. В някои доклади на Стефан И. Веркович до сръбското правителство в периода 1870-1873 г. са изнесени данни за организационна дейност на комитети на БРЦК в Разложко, Неврокопско (Гоцеделчевско), Серско, Воденско и други райони на Македония. В подготовката на Априлското въстание постоянни революционни комитети действали в Разлог (тогава Мехомия), Якоруда, Белица, Горно и Долно Драглище, Банско, Годлево, Баня, Недобърско. "Братя българи! Дойде краят на зверската тирания, която от пет века насам търпим под османска насилническа власт..." По-нататък във Възванието към българския народ за въстание, изготвено от избраната на Оборище

комисия от 15-17 април 1876 г., се казва: "...настъпва денят на народното въстание на всички българи в България, Тракия и Македония." И след това възванието зове: "О, българино, докажи, че си жив, покажи, че знаеш да цениш свободата си. Въставай днес, спечели свободата си с бой и със собствената си кръв... Ти, който търсиш чест и правото на свобода, защити честта, правото и свободата на оня, който ще потърси закрила от теб! Бъди смел и храбър. Бий се безстрашно срещу врага, но не отказвай великодушието си към падналите в плен. От днес от името на нашия народ ние обявихме пред целия цивилизован свят: "Пълна свобода или смърт..."[72]

Апостолите запалват България. Възванието отеква и под Шар планина. По време на Априлското въстание гр. Горна Джумая влиза в района на Рилския революционен комитет. От този град е и организаторът на въстанието в Търновски окръг през 1876 г. Георги Измирлиев. Особено активно участие в българското революционно движение взема населението от Разложка околия, която е в IV (Пловдивски) революционен окръг под ръководството на Георги Бенковски и Панайот Волов. На събранието в Оборище 1876 г., което взема решение за обявяване на въстание, разложани изпращат като свой представител Георги Чолаков от с. Долно Драглище. След събранието пратеникът на Бенковски - Кузман П. Томов (Шарланджията), донася в Разложко Възванието за вдигане на въстанието. През май 1876 г. избухва въстание и в с. Разловци, Малешевско - в района на горното течение на р. Брегалница, известно в историята като *Разловско* или *Пиянечко* въстание. Това въстание е достоен епизод и финал на Априлската епопея, а неговите организатори Димитър Попгеоргиев, поп Стоян Разловски, Ильо Марков и други са известни дейци на българското националноосвободително движение.

В българското опълчение през 1877-1878 г. има повече от 500 българи от различните краища на Македония.

След потушаването на Разловското (Пиянечкото) въстание Димитър Попгеоргиев и други ръководители на въстанието се оттеглят към Беласица и повечето от тях остават да действат там до Руско-турската война от 1877-1878 г., като извършват диверсионни действия в тила на турците. Прочута е акцията на дядо Ильо Марков за установяване на местна власт в Малешевско и Пиянечко.

След въстаническите действия през 1876 г. в Цариград се събират дипломатическите представители на Великите сили, които се занимават с назрелия български въпрос. [73] В Цариградската конференция, заседавала през декември същата година, вземат участие посланиците на Русия, Англия, Германия, Франция, Австро-Унгария и Италия. Тук граф Игнатиев предлага проект за създаване на българска автономна държава от всички български земи - Мизия, Добруджа, Тракия, Македония и българското Поморавие. Никой не оспорва, че в тези райони живеят българи. Френският делегат представя колективен документ за даване автономия на България, но по определени политически съображения без Одринско и Беломорието, като българските земи се обособяват в две области с центрове Търново и София. Английският делегат Солсбъри очертава границите на българската етническа общност. Тя имала пълно мнозинство в територията: на север - от долното течение на реката Тимок до устието на Дунава (от Видин до Тулча), на изток - Черно море, на юг - линията Лозенград - Банско - Петрич - Струмица - Костур, на запад - линията Охрид - Тетово - Враня - Лесковац - Ниш, като всички споменати градове остават вътре в България.

На 19 февруари (3 март) 1878 г. недалеч от Цариград, в Сан Стефано, е сключен мирен договор между Русия и Турция. [74] Положението на българската държава след Руско-турската война се урежда от чл. 6, който очертава естествените, географските и етническите граници на България, обединяващи почти всички земи, населявани от българи. "Негово Величество руският император и Негово Величество императорът на отоманите, въодушевени от желанието да дадат и осигурят на своите страни и на своите народи ползите на мира, както и да предпазят всяко ново усложнение, което може да ги заплаши, назначиха за свои пълномощници със задача да уговорят, сключат и подпишат прелиминариите на мира.

Негово Величество руският император, от една страна, граф Николай Игнатиев, генерал-адютант на Негово императорско Величество, генерал-лейтенант, член на Имперския съвет, награден с ордена “Св. Александър Невски” с брилянти и с много други руски и чуждестранни ордени, и Господин Александър Нелидов, шамбелан на императорския двор, действителен държавен съветник, награден с ордена “Св. Ана” I степен с мечове и с много други руски и чуждестранни ордени.

И Негово Величество императорът на отоманите, от друга, Сафвет паша, министър на външните работи, награден с орден “Османие” с брилянти и с ордена “Меджидие” от I степен и с много чуждестранни ордени, и Саадулах бей, посланик на Негово Величество при Германския императорски двор, награден с ордена “Меджидие” от I степен и с ордена “Османие” от II степен и много други чуждестранни ордени.

Които, след като размениха своите пълномощия, намерени в добра и надлежна форма, уговориха следните постановления:

.....
Чл. 6. - България се издига в автономно, поданно княжество с християнско правителство и народна милиция.

Окончателните граници на Княжеството ще бъдат определени от една особена руско-турска комисия преди изпразването на Румелия от руската императорска войска. Тази комисия ще държи сметка в тези си работи за промените, които трябва да направи на мястото на главното трасе за принципа на народността на болшинството жители на покрайните според основите на мира, както и за топографическите нужди, и за практическите интереси за съобщенията на местното население.

Пространството на Българското княжество е определено в общи черти върху тук приложената карта, която ще трябва да служи за основа на окончателното разграничение. Като се отделя от новата граница на сръбското княжество, граничната линия ще следва западната граница на Вранянската каза до планинската верига Карадаг. Като завива на запад, линията ще следва западните граници на Кумановската, Кочанската и Тетовската кази до планината Кораб; оттам по реката Велещица до вливането ѝ в Черни Дрин. Като отива на юг по Дрин и след това по западната граница на Охридската каза към планината Лина, границата ще следва западните граници на казите Корча и Старово до планината Грамос. След това през Костурското езеро граничната линия ще достигне до реката Мъгленица и след като следва нейното течение и мине южно от Яница (Енидже-Вардар), ще се отпрати през устието на Вардар и през Галико към селата Парга и Сарайкьой, оттам през средата на езерото Бешикгьол към устията на Струма и Места и по морския бряг до Буругьол; по-нататък, вземайки северозападно направление към планината Чалтепе, през Родопската планинска верига до планината Крушово, през Черните балкани (Карабалкан), през планините Ешекчулачи, Чепелион, Караколос и Ишиклар до реката Арда. Оттам граничната линия ще бъде трасирана по направление на гр. Чирмен и като остава на юг гр. Одрин през селата Сюгюлю, Карахамза, Арнаутчени, Акарджи и Енидже до реката Текедереси. Като следва течението на Текедереси и на Чорлудереси до Люлебургас и оттам през реката Суджакдере до селото Сергюен, граничната линия ще отиде през височините направо към Хакимтабияси, гдето ще достигне Черно море. Тя ще остави морския бряг при Мангалия и следвайки южните граници на Тулчанския санджак, ще достигне Дунава над Расово.” [75]

В резултат на Руско-турската война България е освободена от османското иго, а нейните граници - определени от Санстефанския мирен договор по етническият принцип, който е залегнал в решенията на Цариградската конференция. Това не е било в интерес на големите западноевропейски държави по онова време - Англия, Австро-Унгария и Германия. Те не се съгласяват със създаването на една голяма българска държава; страхували се да не би България да попадне под влиянието на Русия, да стане неин съюзник и да се засили руското влияние в центъра на Балканите, близо до Босфора и Дарданелите.

Англия, Германия и Австро-Унгария не вземат участие в Руско-турската война, но поради това, че били силни, отхвърлят Санстефанския договор, диктувайки своите условия при

изработване на Берлинския договор и така успешно провеждат своята политика. [76] България е разпокъсана, като цяла Македония и Лозенградско са отнети от нея и са оставени под турско робство. Значително е намалена определената със Санстефанския договор територия на Черна гора. Босна и Херцеговина са предоставени на австро-унгарското влияние. Сърбия и Румъния по Берлинския договор получават още територии - съответно част от Моравско и Северна Добруджа. На 1 (13) юли 1878 г. в Берлин е сключен мирен договор между Германия, Австро-Унгария, Франция, Великобритания, Италия, Русия и Турция. Берлинският договор, този реакционен диктат на големите сили, разпокъсва освободена България териториално и етнически и нанася тежък удар върху нейното историческо развитие. От него води началото си политиката на балканизация и на войни на Балканите.

Берлинският диктат е един от най-несправедливите и реакционни международни договори. Той е порицан от много учени и обществени дейци в различните европейски държави. Френският историк М. А. Мале, съавтор в "Обща история от IV век до наши дни", го оценява като "паметник на егоизма, дело на завистта, на личната омраза, дело безнравствено и недостойно, защото далеч от това, да осигури мира, той подготвя многобройни поводи за конфликти и войни в бъдеще". [77] Според Санстефанския мирен договор цяла България е обединена в една държава. "Такава българска държава не одобриха господа дипломатите" - пише известният сръбски радикал-социалист Васа Пелагич. И самите вдъхновители на Берлинския договор, германският държавник Бисмарк и британският държавник Биконсфилд, по-късно признали, че в Берлин е била накърнена националната цялост на България.

Берлинският договор предизвиква голямо недоволство сред българите в Македония. Още преди заседанията на Берлинския конгрес в интерес на Великите сили и под тяхно внушение е пусната мътва, че българите в Македония искат да си останат под турска власт. Българските общини в Македония издигат високо глас на протест. Те изпращат апел до Великите сили. В апела от 20 май 1878 г. се казва: "Всичкий българский народъ ся зарадва, като видѣ, че желаніята му се изпълниха и нуждите му се удовлетвориха, и ный всыте българе въ Македонія съ силата на Св. Стефанский договоръ, чекаме съ големо нетърпение освобождението си отъ бѣснующето още надъ насъ Турско варварство. Но на мѣсто това, за голема жаль виждаме, че местныте власти, отъ една страна, и гръцкото духовенство, отъ друга, съ различни срѣдства изнудиха отъ нѣкои наши невинны братія подписы, за да ги злоупотребатъ, като увѣратъ Велькыте Поручителни сили, че ужъ ный сме были гръци и сме желаеае само улучшено status quo, а не присъединеніето си съ новоучреждаемото Българско княжество. Това безнаказано подиграваніе съ нашыте подписы, сирѣчь съ народното ни име и чувство, дълбоко наскърби всичкы ни, особито при предположеніето, че такво едно лужливо изявленіе отъ страна на македонскыте българе мож да ся е вече подало и на Ваше Високопревъзходителство." [78]

Протестирайки против лъжите и интригите на турските власти и на гръцкото фанариотско духовенство, българите от Македония настояват да се изпрати комисия, която ще се увери на самото място, че желанията и нуждите им са общи с желанията и нуждите на техните "братия българе, които населяват Мизия и Тракия".

Апелът от 20 май 1878 г. е подписан от "македонски българци - представители от разни общини от Македония", подкрепен с печатите на Велес, Струмица, Скопие, Битоля, Прилеп, Неготино, Гевгели, Кукуш, Солун, Ваташа, Тетово, Куманово, Радовиш, Воден, Петрич, Неврокоп (Гоце Делчев), Демирхисар (Валовище), Щип, Сер, Драма.

В по-малко от едно десетилетие българският народ за втори път очертава своите югозападни етнически граници. Първия път при създаването на Българската екзархия. И на два пъти крупни международни актове, като проекта на Цариградската конференция и Санстефанския мирен договор, признават съществуването на българската на родност на територията на Македония.

Срещу решенията на Берлинския конгрес в Македония през есента на 1878 г. избухва Кресненско-Разложкото въстание. [79] В знак на протест населението от целия Мелнишки окръг, от Разложко, от Кресненското дефиле до Демирхисарско (Валовишко), се вдига на въоръжена борба. Цялата документация на Кресненско-Разложкото въстание показва

българския характер на въстанието и на населението от Македония. Непосредствено след Берлинския договор и след откъсването на Македония от българската държава селяните от Мелнишко пишат до петричкия каймакамин: “Ние няма да оставим оръжието, докато не се съединим с Княжество България - нашето отечество, нашата майка.”

Особено голямо е огорчението и недоволството в ония райони, които са заети от руските войски и които съгласно договора трябвало отново да бъдат дадени на Турция. Жестоки са отмъщенията на завърналите се османлии. Страшна сеч минава върху мирното население в Горноджумайско (Благоевградско). Всички застрашени българи бягат в Княжество България, в освободената част на своята родина. Сред тях са и родителите на Георги Димитров.

В писмо от 24 юли 1878 г. до С. И. Аксаков за положението на българите в Македония след Берлинския конгрес охридският митрополит Натанаил с библейски език разгръща страшната трагедия: “...новите убийства, грабежи, насилие на двата пола и опустошенията са безнаказани, всеки християнин мисли дали ще доживее до вечерта, ако е доживял до сутринта, и ще доживее ли до сутринта, ако е доживял до вечерта. Децата оплакват убития си баща, съпруга ридеа за съпруга си, родители безутешно проливат горчиви сълзи по своя убит и в кръв облян син, който може би е бил единствената им утеха в нещастия и в старини. Таково е сега положението на нещастните македонски българи.” Като риданията на пророк Еремия отекват земните запитвания на охридския митрополит: “Питаме със сълзи на очи какво ще правят тези нещастници? Припомни си, о, Москва, о, света Русия, състрадателница на угнетените и поробени свои братя, припомни си Кирил и Методий, Климент и Наум, Горазд, Сава и Ангеларий, тружениците на попрището на вярата и славянската писменост във всички страни и ни кажи и ние ще се вслушаме в гласа ти, ще послушаме твоята повеля и на живот, и на смърт само да не се загуби приснопаметното вековно название на стара България: нека само тази стара, сломена и полумъртвена от насилията на мюсюлманите и от ласкателството и предателството на гърците България да се обнови в нов цветущ клон на славянското дърво. Кажи ни, защото в отчаяно недоумение и сълзи в очи чакаме твоя отговор.” [80]

Българите от Македония и Одринска Тракия, които остават под властта на султан Абдул Хамид, са подложени на още по-страшен национален и политически гнет, защото според турските власти те са виновници за злополучната за Турция война. Не е приложен и “новият закон за вилаетите”, който обещава равенство за всички граждани без разлика на вяра и народност, неприкосновеност на личността, свобода на съвестта, на просветна организация за всяка националност, реформиране на администрацията, модерно правосъдие и др. Този закон е изработен по решение на Берлинския конгрес за “утешение на останалите под робство”, но “той - както се изтъква в Мемоара на ВМОРО от 1904 г. - просто бе захвърлен в дълбоките торби на турската архива, откъдето се излиза само във вид на мухъл и прах”.

При създаденото положение съществуват всички икономически, политически и идеологически предпоставки за развитие на ново революционно движение в неосвободените български територии в Македония и Тракия.

Икономическото положение на населението прогресивно се влошава. То се утежнява още повече от политическото безправие, от грабежите на професионални разбойници и насилници. Народът с право вижда злото преди всичко в султанската власт, която поддържа господстващата система на експлоатация, грабеж, безправие и насилие. За голяма част от населението, особено за селяните, националното потисничество се покрива с класовото. Угнетените селяни, пропадащите занаятчии и търговци, както и произлязлата от техните среди интелигенция, търсят изход в отхвърлянето на османското владичество и в борбата за независимост.

В такива условия се ражда идеята да се създаде организация, която да възглави борбата за освобождение на Македония и Одринско. В 1893 г. тя е създадена върху демократични основи като организация преди всичко на българското население в Македония и Одринско. Това се вижда и от самото нейно име - Български македоно-одрински революционни комитети (БМОРК), преименувана три години по-късно в Тайна македоно-одринска революционна организация (ТМОРО), а след 1905 г. - във Вътрешна македоно-одринска революционна

организация (ВМОРО). Тази организация наследява богатия опит на българското националноосвободително движение от преди Руско-турската война и използва структурата и програмата на Българския революционен централен комитет в Букурещ. Тя продължава делото на българската националдемократична революция при други исторически условия на Балканите. Начело на организацията стоят Гоце Делчев, Дамян Груев, Христо Татарчев, Иван Хаджиниколов, Петър Попарсов, Гьорче Петров, Яне Сандански, Димо Хаджидимов и други.

ВМОРО възприема идеите и чувствата на угнетените и социално слаби слоеве, които се борели за свобода, за земя, за по-добър човешки живот. “Аз не мразя османците като народ - казва Гоце Делчев. - Аз воювам против турската държава като господарска система.” Тези думи съвпадат с казаното от Васил Левски в Устава на БРЦК. Гоце Делчев е Васил Левски от ново време.

Не може да не се отбележи, че ръководителите на македоно-одринското революционно движение са били люде с ясно определено българско национално съзнание и под влияние на прогресивната мисъл в княжеството, особено на Българската социалдемократическа партия и Димитър Благоев.

В началото на 1901 г. при засилване терора на султанските власти Гоце Делчев и Гьорче Петров изготвят и изпращат Окръжно послание до ръководните организации на ВМОРО, в което между другото посочват, че “турските власти имат за цел да изловят всички по-събудени и по-юначни българи, за които може да се допуска, че може да са в състояние да пробуждат и водят народа”, и да направят “невъзможна всяка обществена деятелност на българина”.

Гоце Делчев в едно свое писмо до Никола Малешевски от 5.1.1899 г. пише: “Отцепленията и разцепленията никак да не ни плашат. Действително жалко е, но що можем да правим, когато сме си българи и всички страдаме от една обща болест (става дума за славата - б. а.)! Ако тая болест не съществуваше в нашите прадеди, от които е наследство и в нас, нямаше да попаднат под грозния скиптър на турските султани.” [81]

Родена в метежи и въстания, калена в битки и сражения, богата с мъки и страдания, велика с разпятия и голготи, българската орис стои като могъща скала на балканското кръстовище. Един от тези върхове е и Илинден. Първият човек на България, другарят Тодор Живков, обръщайки се към младежта, подчертава: “Трудолюбиви и упорити труженици, безстрашни войни и забележителни пълководци, мислители, поети и просветители, проповедници и бунтовници, фанатични родолюбци и непоколебими, непостижими апостоли на свободата и революцията - тринадесет героични века синовете на България изграждаха нейната сила и слава. Само през последното от тези тринадесет столетия името на България пет пъти беше синоним на върховен всенароден подвиг. Светлият и трагичен април 1876 година, саможертвата на Илинден 1903 година, Войнишкото въстание при Владая през есента на 1918 година, незабравимият Септември 1923 година, двадесетгодишните непрестанни битки, завършили най-сетне с победата на социалистическата революция в България - това са такива върхове в историята на нашата страна, с които ние законно се гордеем.” [82]

Илинден от 1903 г. по своя характер и съдържание отдавна е престанал да бъде само българско въстание. Революционната история на балканските народи е немислима без Крушовската република. За Илинден от 1903 г. историците са писали, пишат и ще пишат. За тази велика дата от българската история пишат и съчинителите в така наречената “Историја на македонскиот народ”, че “Во Илинденското востание, покрай македонскиот народ, зеле учество и другите народности што живееле во Македонија”. “Активно учество Власите зеле”, “Во востанието учествувале и неколку припадници на албанската народност”, “Востанието го симпатизирале и помагале извесен брой Турци”, “Во востанието учествувале и Грци, родени во Македонија”, “Востанието морално и материјално го помагале и извесен брой Евреи, особено во Костурско, Солунско и Битолско”. “Со помошта од другите народности во Македонија на заедничката (обща) борба за политическо и економско ослободување на македонскиот народ и со учество во неа Илинденското востание добило опшонароден характер и значеје.” [83]

Така разсъждават съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” около Илинденско-Преображенското въстание.

По разсъжденията на съчинителите съвършено ясно излиза: първо, че “во Илинденското въстание, покрай македонскиот народ зеле учество и другите народности што живееле во Македонија”, като например власи, албанци, турци, гърци, евреи... второ, че в Преображенското въстание (като продължение на Илинденското въстание), на чие чело е стоял Михаил Герджиков, “во раководството на востаничките сили и во самото въстание учествувале, покрај бугарското население од овој крај и Македонци”, трето, че “согласно со револуционерните замисли на Внатрешната организација, освободувајето на Македонија требало да дојде како резултат на заедничкото дејствување на сите народности во неа. Заедничките интереси изискувале борбата да се води против општиот непријател, а за политичко и економско ослободување”. Четврто, че “Револуционерната власт на Крушево направила обид (опит) да ги привлече или барем да ги неутрализира муслиманските маси од околните села. Како најсериозен акт на тој обид бил упатениот повик до муслиманското население во Крушевската околина, кој всушност представува манифест на востаниците, наречен “Крушевски манифест”...и че “Манифестот е пишуван на народен македонски јазик”. [84]

Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” са допуснали в разсъжденията си неща, които изцяло подкопават историческата основа на техните твърдения.

А. Че в Илинденското въстание, което е една от най-силните манифестации на българския револуционен дух, българите не са взели участие. Съчинителите с това свое твърдение нанасят обида и на себе си, и на Коста Новакович, и на ЮКП. Че по въпроса за националното съзнание на населението в Македония те нанасят обида на себе си, това е тяхна работа. Но човек изпитва неприятно чувство и за тези, които несправедливо обиждат, и за ония, които несправедливо са обиждани. Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” навсякъде с нечовешка упоритост поставят до понятието “македонски словени” - “македонци”, а в една върховна национална изјава, каквато е Илинденското въстание, употребяват не “македонски словени”, нито “македонци”, а “македонски народ”; целият народ, който живее в Македония, представлява македонски народ, но славянската част от този македонски народ историята казва, че са българи. Коста Новакович отбелязва: “Организацията обхващаше всичките националности: македонците, сърбите, българите, гърците, власите, турците.” [85] За Коста Новакович Организацията е обхващала не абстрактно, неопределено някакъв си македонски народ, а конкретно, точно - македонски народ, съставен от македонци, сърби, българи, гърци, власи, турци. За Коста Новакович в Македония между другите живеят и българи. Но ето нито един от тези българи не се споменава, че е взел участие в Илинденското въстание. Така поне убеждават съвестта на историята новите изправячи на историята. Не прави чест на съчинителите тяхното поведение към мъртвия Коста Новакович. Мъртвите не заслужават обида. Какво да прави нещастният Коста Новакович, когато и той е намерил определена сръбска националност в Македония, както и съчинителите намират във всяко револуционно явление на Балканския полуостров историческия дъх на “македонски словени” или “македонци”. Но ако Коста Новакович е лишен от възможността да се обижда, понеже е мъртъв, то ЮКП поне в Резолюцията по македонския и тракийския въпрос е още жива. В този исторически документ от 1924 г. се казва: “Сръбската буржоазия провежда в Македония най-остър терористичен режим, унищожават или принуждават към изселване съзнателната част на българското, турското и албанското население.” ЮКП оборва твърденията и на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”, и на Коста Новакович. За ЮКП в Македония под сръбска власт славянската част от населението е българска. За ЮКП няма ни македонци, ни сърби в Македония. Това са три съвсем различни мнения, изречени върху националното съзнание на народностите в Македония. Трите мнения са непримирими. Но истината не е на страната на съчинителите. Нито е на страната на Коста Новакович. Истината е на страната на ЮКП. По въпроса за националността на славянската част от населението в Македония под сръбска власт ЮКП непосредствено след създаването си беше на ленински позиции.

Б. Ако по съобщенията на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” българите не са взели участие в македонското Илинденско въстание, то затова пък в българското Преображенско въстание пак по съобщенията на съчинителите “учествувале покрай бугарското население од овој крај и Македонците”. Действително висока пројава на интернационален дџлг от страна на македонците към “бугарското население”. Македонците като македонци не са взели участие в собственото си македонско въстание, а ето че се притичат на помош на въстаналото “българско население”. Нешо повеќе. Ако съставът на четата на Ѓорче Петров не е точно национално определен, затова пък не е изоставено съобщението, че в неа участвал “и Црногорецот Јова Јовановиќ”. Така пишат съчинителите: “Особено забележителна била акцијата на Ѓорче Петров со неговата чета во која учествувал и Црногорецот Јова Јовановиќ.” Наистина тврде многу е напреднало съзнанието на съчинителите. Те в българската чета на българина от Прилепа града Ѓорче Петров не виждат българите, а се мџчат да видят “масовото” участие на черногорците чрез “црногорецот Јова Јовановиќ”. [86] И още нешо. Не е ясно какво именно разбираат под: “Особено забележителна била акцијата на Ѓорче Петров со неговата чета, во која учествувал и Црногорецот Јова Јовановиќ.” Дали вџобще е “Особено забележителна била акцијата на Ѓорче Петров со неговата чета”, в която между другите е участвал и някой си “Црногорец по име Јова Јовановиќ”, или “особено забележителна била акцијата на Ѓорче Петров со неговата чета”, защото в неа учествувал и Црногорецот Јова Јовановиќ”. И още нешо. Сигурни ли са съчинителите, кога то съобщават, че “Црногорецот Јова Јовановиќ” е черногорец, а не е сџрбин и че доблестният син на Черна гора Јова Јовановиќ в определението “црногорец” е влагал таква сџдржание, каквото искат те да му припишат? Слабост е на настоящето, кога то иска миналото да има неговите очи. Миналото е било настояще, както и настоящето ще бџде минало. Но миналото, кога то е било настояще, е обитавало в конкретно определено време.

А може би съчинителите искат и на “Црногорецот Јова Јовановиќ” да помогнат от сџрбин да стане антисџрбин, както и на славяните в Македонија помагат от бџлгари да станат антибџлгари. Самотата е пџлна сџс страх и неизвесност. Кога то няма живи, и мџртвите са радост.

В. “Согласно со револуционерните замисли на Внатрешната организација - пишат съчинителите - ослободувајето на Македонија требало да дојде како резултат на заедничкото дејствувајена сите народности во неа. Заедничките интереси изискувале борбата да се води против општиот непријател, а за политичко и економско ослободуваје.” Тврдението на съчинителите страда от конкретна, ясна определеност. Не е ясно која е и каква е тази “Внатрешна организација”, която се бори за “ослободувајето на Македонија”. Коста Новакович казва: “Македонците ја создадоа својата внатрешна македонска револуционерна организација во Солун 1893 година.” Коста Новакович определя “Внатрешната организација” како македонска. Обаче и той се страхува да събщи точното є определение. Истината околу името на Организацијата е следната. Вџтрешната македоно-одринска револуционна организација (ВМОРО) како револуционна организација е основана през 1893 г. в Солун. Рџководителите є бџаха всички до един хора с бџлгарско национално съзнание, но по политически и тактически причини те възприемат идејата за автономия на Македонија и Одринско.

Идейният и духовен двигател на Илинденско-Преображенското въстание беше ВМОРО. Вџрху принципите на ВМОРО беше изграждана силата “за извоюване чрез револуцијата пџлна политическа автономия на тия две области”, т. е. Македонија и Одринско (Тракија). Това значи: пџрво, че Македонија и Тракија са географски области, каквито са Мизия, Добруджа и други области на Бџлгарија, второ, че Илинденско-Преображенското въстание е бџлгарско въстание. И, трето, че рџководителите на ВМОРО (като Г. Делчев, С. Груев, Г. Петров, Б. Сарафов, П. Тошев и др.) са бџлгари, с определено бџлгарско национално съзнание.

Г. Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” сџс сигурност тврдят, че “Манифестот на востаниците”, наречен “Крушевски манифест”... е “пишуван на народен македонски јазик”. Искали или не искали, и тука съчинителите са допуснали един

неприятен lapsus linguae. Далече сме от мисълта да повярваме, че изправлячите на историята са решили да се проявят и като изправлячи и на лингвистиката. Ако бяха в по-дружелюбни отношения с Хаджи Йоаким Даскала и с Кирил Пейчинович, биха отбягнали тази неприятност. Впрочем какво значи “народен македонски јазик”. Ако е “народен македонски”, не може да бъде “јазик”, а само диалект. Ако е “македонски јазик”, не може да бъде народен, а само литературен. Когато вече съобщават, че “Манифестот на востаниците”, наречен “Крушевски манифест”, е пишуван на народен македонски јазик”, би трябвало да съобщят, че “е пишуван” или “на народен македонски” диалект, или на литературен “македонски јазик”. И непостиимо е за точността на съчинителите, че забравят да съобщят един твърде важен факт за историята, а именно с коя азбука и правопис “е пишуван Манифестот на востаниците, наречен “Крушевски манифест”? И тази забрава е своего рода израз на фалшификация, защото, като отбягват да кажат, че документите и материалите, отнасящи се до времето преди, по време и след Илинденското въстание, са написани с българска азбука и правопис, на литературен български език, те предлагат извадки от така важни исторически документи, както “Манифестот на востаниците, наречен “Крушевски манифест”, и твърдят без чувство на стеснение, че този манифест “е пишуван на народен македонски јазик”. Иначе съчинителите не са лишени от мигове на откровени признания. Ето един от такива мигове. Така те пишат: “И католичката и протестанската пропаганда издавале свои учебници за нивните училишта, потоа брошури од верски карактер и др. Сите тие биле пишувани на бугарски јазик.” [87] Пропагандата няма претенции да пише история. Тя знае, че за да стигне едно слово до тези, за които е определено, нужно е то да бъде написано на техен език. Пропагандата знае, че славяните в Македония говорят, четат и пишат на български език и затова всички нейни учебници и брошури “биле пишувани на бугарски јазик”. Това, което “и католичката и протестанската пропаганда” разбират, за съжаление не могат да разберат съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”. Съчинителите, вместо да отбележат факта, че Манифестът на востаниците, наречен “Крушевски манифест”, е написан на местно българско наречие, измислят цяла една теория, за да докажат своята предпоставена концепция, че “Манифестот е пишуван на народен македонски јазик”.

Езикът, с който си служат хората на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, е литературният български език, на който се пишеха нейните документи, вестници, легалните и нелегалните ъ издания. Мнозина от хората на организацията бяха учители в българските екзархийски училища, например Г. Делчев, Д. Груев, Г. Петров, Б. Сарафов, П. Тошев и др., а някои от тях бяха и училищни инспектори (Д. Груев, Г. Петров). Ако западните говори, които обхващат говорното землище на цяла Македония, бяха говори не на българския, а на “македонскиот јазик”, а славяните от Македония бяха чужди на литературния български език, нима организацията, която върху интернационални начала сплотяваше недоволните “в Македония и Одринско, без разлика на народност, за извоюване чрез революция пълна политическа автономия”, би допуснала такава кардинална грешка в своята пропаганда за събуждане “съзнанието на самозащита у българското население” да си служи с език, който е абсолютно непонятен на самото население? Езикът на апостола на революционното движение Гоце Делчев е изключително богат и пределно точен литературен български език. Македонските форми *со* и *во* правят фразата му по-стройна, по-звучна, по-цветиста. Чужди са на организацията документи и материали, в които се загатва за някаква отделна македонска народност. И най-лявото крило в македоно-одринското движение, дори серчаните или санданистите са далеч от всякаква мисъл за отделяне от българската народност. С кое право тогава в “Манифестот на востаниците”, наречен “Крушевски манифест”, който е “пишуван на народен македонски јазик”, намериха подслон на съществуване сръбските думи като заеднички страдаја и др. и се разхождат свободно като македонски из Вардарска Македония.

Съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ” поне да бяха съобщили, че Манифестот за обявяване на въстанието не “е пишуван на народен македонски јазик”, а е “пишуван” на литературен български език. Те трябваше да съобщат, че извадките, които

предлагат на читателите, са взети от Манифеста, който не “е пишуван на народен македонски јазик”, а на литературен български език. Те трябваше да съобщят също, че азбуката и правописът, с които предават извадките от Манифеста, е сръбска азбука, която е приела три нови букви за **къ**, **гъ** и **дз** и станала **македонска**, и сръбски правопис, който отхвърля функцията на ер-голям (**ъ**) и е станал македонски.

Манифест, известен като “Крушевски манифест”, не съществува. Туй нещо е създаване на болното желание на съчинителите на така наречената “Историја на македонскиот народ”. Революционната организация зовеше населението на Македонија на борба срещу султанската феодална власт. Делчевият интернационализъм бе в основата на този зов.

Главният щаб на въстанието изпраща свои парламентъори в селата Норово, Алданци и Пласница да предадат прокламацията, изработена за турското население. Прокламацията на Крушовското горско началство до турското население в селата е написана на местно западно българско наречие. Ето една извадка от тази прокламация: “Елате, браѓа мусилмани, при нас да тръгнеме против вашите и нашите душмани! Елате под байракот на автономна Македонија! Елате да ги скършиме синджирите на ропството, да се куртулисаме от маки и страдания.” [88] Същата тази извадка в така наречената “Историја на македонскиот народ” се предлага: “Елате браѓа мусилмани, да тръгнеме против вашите и наши душмани. Елате под бајракот на автономна Македонија. **Македонија е заедничка наша мајка и ве вика на помош!** Елате да ги скршиме синџирите на ропството, да се куртулиме от маките и страдајата.” [89] И тук е оставил ярки следи фалшификаторът. Јасно и категорично за това говори вмъкнатото изречение, което тук сме подчертали и което изцяло е измислено от съчинителите.

Висока е етичноста по време на героичното Илинденско въстание. През тази величава слава на България и комендантът на Крушовският гарнизон Али с гласа на честен воин заявва: “Храбреци. Прокламацията ви до моите сънародници ме живо заинтересува. От неа, а в тези два дни и от вашите дела разбрах, че напразно сме ви считали “ешкија” (разбойници). Целта ви е велика и борбата смислена. Аз ви акламирам. Напред по този страшен, но славен път, по който всички народи са се добирани до свободата...” А ето пък фалшификаторите от Скопие какво пишат: “Содрижаната на това писмо от началникот на турскиот Крушевски гарнизон, кој што чесно го признава херојското превземајена Крушево от востаниците, има и таа важност дека во него се потврдува и еден од најважните историски документи во Илинденското востание - Манифестот на Крушевскиот востанически штаб до турското население.” [90]

Прави впечатление, че съчинителите упорито премълчават истинскиот манифест. Уж съобщават истината, а треперят от един с бунтовна крџв написан документ, и то не на “народен македонски јазик”, както заблуждават хората на честната наука.

Възванието от 15.VII.1903 г. на Главниот щаб в Битолскиот револуционен окрџг, с което се провџзгласјава Илинденското въстание, е написано на български литературен език и то гласи:

“Братя,

Нај-сетне мнооочакваниот ден за разправа с вековниот ни душманин дојде.

Крџвта на нашите невинно загинали братя от турската тиранија вика високо за отплата. Погазената чест на нашите мајки и сестри иска възстановјаването си.

Стига толкова мџки, стига толкова позор!

Хиљади пџти по-добре смџрт, отколкото скотски живот.

Определениот ден, во којто народџт из цяла Македонија и Одринско ще трџбва да излезе јавно, с оружје во рџка срещу душманите, е 20 јули 1903 г.

Последвајте, братя, вашите началници во този ден и се съберете под знамето на свободата. Упорствајте, братя, во борбата! Само во упорството и дџлготрајната борба е спасението ни.

Нека Бог благослови правото ни дело и деня на въстанието!

Долу Турција! Долу тираниите! Смџрт на душманите!

Да живее народџт, да живее свободата! Ура!

Целуваме ви братски
Щабџт.” [91]

Недвусмислен е езикът и на извадката от 29.VII.1903 г., в която Задграничното представителство на ВМОРО опровергава клеветите на турското правителство за жестокости, вършени от въстаниците: "...Делегатите на революционната организация намират за нужно да изтъкнат пред заблуждаваното общество, че на общия организационен конгрес, станал на 5 януари в Солунско, и на окръжните конгреси, станали на 22 април в Битолско, на 10 юний в Пиринско, на 28 юний в Одринско и на 5 юлий в Скопско, са взети решения, съгласно с които в позива за въстание, отправен към борещото се вече македоно-одринско население, е казано: "...Ний вземаме оръжие срещу тиранията и безчеловечието; ний ратуваме в името на свободата и човешината; прочее, нашето дело стои по-високо от всякакви национални и племенни различия. Поради това ний трябва да наречем свои братя всички страдащи в тъмното царство на султана. Като нас българите страдат и власи, страдат и гърци, страдат и самите турци селяни. Ако днес гъркът и турчинът не са борци в нашите редове, ний отдаваме това на тяхното невежество - и не можем да ги третираме като врагове, нито даже да ги поменем като такива. Наш враг е само турското правителство и оня, който излезе с оръжие или с донос против нас или отиде да се разправя с беззащитните старци, жени и деца вместо с нас; с него ще се бием, нему ще отмъщаваме." [92]

Категоричен е езикът и на извадката, в която Главният щаб на въстанието в Битолски окръг се обръща с изложение до българското правителство: "нито едно българско училище не е отворено... понеже: а) Населението е разпръснато вследствие турския терор, б) Почти всички учители, както и свещеници, са в четите... Ние апелираме към Вас от името на роба-българин да му се притечете на помощ по най-ефикасен начин - чрез война..." [93]

Крушовската република разтърсва духовете на Европа и Америка. Саможертвата на Илинден призовава съвестта на човечеството да защити пострадалите българи в Македония. Обществени и културни фактори, издигайки глас на протест, разгръщат акции за помощ. В така наречената "Историја на македонскиот народ" за тази следилинденска ситуация между другото четем: "Со цел промакедонското движење да добие поорганизиран карактер, биле формирани специјални "македонски комитети". Тие имале за цел преку агитации да го популаризират македонското дело и преку помощни акции да соберат што повеќе прилози во полза на пострадалите во Македонија за време на Илинденското востание. Во оваа хумана акција се ангажирале крупни личности на општествениот и културниот живот на Европа и Америка. Меѓу нив ги наогаме: Лав Толстой, Максим Горки, Анатоли Франс, Жан Жорес, Виктор Берар, Франс де Пресанс, Артур Еванс, Хенри Брейлсфорд и други личности. Тие биле главните иницијатори на агитацијата за Македонија и главните организатори на "македонските комитети". [94] Съобщението на съчинителите неслучайно и този път е неопределено по въпроса, каква е народноста на "постраданите во Македонија". Авторитетният учен на Англия Артур Еванс, чиято опитност на дълбок изследвач, археолог и етнограф обхваща полутолетие, никога не се е съмнявал, че македонските славяни са българи. Леди Гроган, която е признат арбитър по балканските въпроси, която свободно говори български и сръбски и една година е прекарала в Македония, по повод на една акция за подпомагане в 1903-1904 г. заявява: "Селяните в Македония обявяват сами себе си българи: те са българи по тип, нрави, език, костюми и традиции. Фактът, че те са българи, не е никога поставян под въпрос от пътешествениците, които са ги описали и са направили карта на страната, преди да започне ерата на националната пропаганда. Като българи те се повдигнаха против турците в 1903-1904 г. и платиха с тежки наказания и дълги преследвания своето национално утвърждаване. Като българи те страдаха под ударите на гръцките банди през дълги години. Няма нито следа от един сръбски или гръцки бунт в Македония под турците." [95] Съчинителите съобщават ценни сведения за това, че "Особено голема дејност развивала англиската помощна мисија на чело со Х. Брейлсфорд, која доста му помогнала на настрадалиот народ." [96] Х. Брейлсфорд и леди Гроган са раздали паричната помощ "на пострадалите во Македонија" на самото място. В действителност англичанинът Х. Брейлсфорд, който прекарал в Македония 5 месеца през зимата на 1903-1904 г., като разглежда в глава V от своя труд, публикуван през 1906 г., "Българското движение", се

спира върху причините на Илинденското въстание и обстойно пише за него: "... Турците вече не държаха само на наказанието. Тяхната цел беше да смажат българската народност в Македония. Училищата, църквите, търговията на българите, както и тяхната политическа организация бяха поставени под угроза. Европа бе равнодушна и ако не желаеха да загинат, нямаха друг избор, освен сами да се спасяват. Те решиха да обявят общо въстание след прибирането на жътвата. Това беше при всички обстоятелства война за самозащита. За кратък период действията на четите заглъхнаха и през нощта на 2 август 1903 г. върховният момент дойде. Но дори при това безнадеждно положение българите показаха своята обичайна мъдрост. Те знаеха, че могат да не успеят. Те знаеха също, че районите, които въстанат, ще бъдат напълно опустошени и че ще бъдат неспособни за бъдещо въстание за дълги години. Съгласувано се взе решение само Битолският санджак да се вдигне на въстание и дори в него някои райони бяха изключени от това решение (например Прилеп и Мориово). Няколко мотива наложиха избора на Битоля. Страната е планинска и пригодна за партизанска война. Селяните са решителни и добре организирани. Тъй като Битоля не допира до българската граница, това ще бъде доказателство за Европа, че движението е едно истинско македонско въстание..." "Българите в Македония - отбелязва Х. Брейлсфорд - трябва да бъдат преценявани не по равнището на морала и цивилизацията, която те действително са достигнали, но по техния кураж и тяхната решителност в устрема им за по-добър живот..." "...Колкото повече изучаваш българите в Македония, толкова повече започваш да уважавааш техния патриотизъм и кураж." [97]

Двадесет години по-късно, през 1927 г., Х. Н. Брейлсфорд в списанието "Ню лиидер" между другото подчертава: "Сърбите с една брутална бързина се заловиха на работа да обезбългаряват един народ, който предпочита да бъде български. Неговите естествени водители, учителите и свещениците, са изгонени в София. Неговите църкви са обърнати изцяло в сръбски, неговите училища - посърбени. Когато бях последния път в Македония, аз намерих, че мъжете и жените, които знаех с български имена, са били принудени да ги променят в най-близките сръбски равнозначущи имена..." [98]

Мис Едит Дърхам, английска публицистка, пише: "След голямото въстание на българите в Македония в 1903 година аз прекарах дълго време в страната, в непрестанен контакт с населението. През това въстание бунтовниците не изразиха желание за присъединяване към Сърбия. Нито сърбите направиха някакъв опит да го подпомогнат. Напротив, сърбите предаваха бунтовниците на турските власти. Сърбия нямаше желание да освободи населението в Македония. Всички желания на Сърбия бяха да си присъедини тази земя. Това е сега ясно за всеки. И след като си присъединиха това, което не им принадлежи, те сега се стремят да го денационализират със сила..." [99]

Ето това са едни от мненията и изявленията на тези авторитетни личности, които били ангажирани във "формирани специјални македонски комитети". За тях понятието "македонци" в значение на нещо съвсем отделно от понятието "българи" е непознато. И за Х. Брейлсфорд, и за леди Гроган, и за Артур Еванс, и за мис М. Е. Дърхам, и за всички чуждестранни консули в Македония славяните в Македония са българи и Илинденското въстание е българско. Всички документи и материали, всички съвременници, всички учени и историци определят събитието от 1903 г. като връхна точка в националноосвободителната борба на българите в Македония. "...Илинденският подвиг - пише Хр. Силянов - е не само най-висшата точка на борческото напрежение в Македония, но и изкупителна дан на общия български стремеж към свобода." [100]

Кървавото лято на 1903 г. е отдавна записано в книгата на паметните събития. Съдът на времето е казал своята твърда реч за тази буря на България. Този съд не може да се отмени. Из пламъците на Оборище се роди Мечкин-Камен. Април е трагичният жребий на Илинден. В настъпващото двайсетото столетие, разкъсала тъмата на султанската робия, наврърх Илинден Крушовската република израства в духовен мост между Парижката комуна и Октомврийската революция. Чрез саможертвата на Илинден в 1903 г. българите от Македония принасят най-високата си жертва пред жертвеника на българската нация.

След поражението на Илинденското въстание за българското население в Македония настават черни години. Най-тежкият период под султанския режим е периодът 1903-1908 г. Вътрешната македоно-одринска революционна организация понася тежки загуби. Загиват нейните най-видни ръководители. Четите ѓ са разбити, въстаналите села - опожарени. В един такъв момент срещу българското незащитено население се изсипват гневът и омразата на организираниите разбойнически действия на турската власт, на гръцката патриаршия, на сръбските въоръжени насилници, създавани и обучавани в Сърбия и изпращани в Македония, за да тероризират мирното българско население. Безсилна е реформената акция на европейските държави в Македония с цел да се спрат тези сурови изстъпления и масови избивания. Пред неизвестността на утрешния ден нови над 30 000 българи емигрират в България.

След младотурския преврат през 1908 г. левицата на ВМОРО начело с Яне Сандански създава Народна федеративна партия - българска секция със седалище в Солун. Тази организация, както е отбелязано в нейните документи, застъпва главно интересите на оная част от българското население, която съставлява подавляващото негово мнозинство и е основният елемент на тая партия, сиреч лишените от държавни грижи собственици, безимотните и малкоимотните чифлигари, дребните стопани, занаятчии и търговци.

Революционното движение в Македония и Одринско се развива в период, когато големите империалистически държави се готвят за ново преразпределение на света. Господстващите млади буржоазни монархически клики в балканските държави засилват своята шовинистично-завоевателска политика. Изградената организация според Гоце Делчев има за цел "да сплоти в едно цяло всички недоволни елементи в Македония и Одринско, без разлика на народност, за извоюване чрез революция пълна политическа автономия за тия две области". [101] Гоце Делчев едновременно с това подчертава: "Българите в Македония носят почти сами върху гърба си товара на революцията - и те са нужни, за да продължи борбата ни, докато постигнем крайната си цел." [102] Гоце Делчев е бил далновиден политик и е съчетавал националноосвободителната борба на българите от Македония и Одринско с интернационализма. "Аз разбирам света - казва той - единствено като поле за културно съревнование на народите." [103] И всеки опит при тогавашните условия за присъединяване на двете области или една от тях към България неминуемо би довел до намеса на империалистическите държави и до война между балканските страни. Първият председател на ЦК на ВМОРО Христо Татарчев разказва следното за споровете около програмата и тактиката на организацията: "Разисква се надълго върху целта на тая организация и по-сетне се спряхме върху автономията на Македония с предимство на българския елемент. Не можехме да възприемем гледището "прямо присъединение на Македония с България", защото виждахме, че туй ще срещне големи мъчнотии поради противодействието на Великите сили и аспирациите на съседните малки държави и на Турция. Минаваше ни през ума, че една автономна Македония сетне би могла по-лесно да се съедини с България..." [104]

Никога македонските и тракийските революционери не са се борили да се изгражда някакво друго национално съзнание и още повече пък това да става чрез денационализиране на българското население. Никога тези революционери не са били настроени антибългарски. Всички те са се чувствали българи, имали са ясно българско съзнание и често подчертавали, че българите, особено в Македония, са най-компактната маса. Неслучайно Яне Сандански се обявява пред учредителния конгрес на Народната федеративна партия в Солун през август 1909 г. в защита на българското население и на Българската екзархия: "Ако не се удовлетворят българите в Македония, аз ще защитавам Екзархията с оръжие в ръка." Македонските революционери издигат лозунга за автономия: "Македония за македонците", но не за това, че уж съществувала отделна национална македонска общност, а го издигат като лозунг за борба на цялото население за освобождение от османското иго.

Великият сеяч на ранната съдбовна марксистическа мисъл - Димитър Благоев, основоположникът на Българската комунистическа партия, в спомените си "Кратки бележки из моя живот" с пределна яснота определя себе си: "Роден съм от известното македонско село

Загоричане, Костурско. То е голямо, чисто българско село... Знаменително събитие в живота ми от това време е идването на първия български учител в село... той... ни събра и ни пита искаме ли да учим българска азбука. Нашата радостна готовност бе безгранична и скришом се започна обучението в училището на български.” [105]

Един от върховете на световната революционна практическа марксистическа мисъл - Георги Димитров, вождът и учителят на Българската комунистическа партия, в Лайпциг с пределно ясен и категоричен език заявява: “...аз протестирам против нападките срещу българския народ. Аз нямам причина да се срамувам, че съм българин, и аз се гордея, че съм син на българската работническа класа.” [106] А родителите на Георги Димитров са българи от Македония. Баща му Димитър Михайлов е роден в Разлог, а майка му Парашкева Досева - в Банско.

Теоретическата съвест на оригиналната и от всемирно значение философска мисъл у нас - Тодор Павлов, създателят на “Теория на отражението”, с пределна категоричност съобщава: “Аз имам българско съзнание. Но това не е всичко. Аз имах баща. Наричаше се Димитър Павлов. Той завърши колежа в Цариград. След това учителства в много градове в Македония и между другото в Щип, в Скопие, където аз съм се учил до десетата си година. И когато го подгониха турците за неговата революционна дейност, той отиде не в Атина и не в Белград, а в София. И аз заедно с него пристигнах в София. Но и това не е всичко... Моят баща има баща. Той се наричаше Павел Грозданов. Той беше учител в Щип и умрял като учител в Щип с пълно българско съзнание. Но има и още нещо. Павел Грозданов имаше баща, който се казваше Гроздан. беше клисар в черквата, т. е. пак един вид учител. Тогава не е имало училище и клисарите са преподавали азбуката. И тези именно хора, които са живеели с българско съзнание, създадоха Екзархията, а не Екзархията тях ги е създала...” [107]

Тези светили на България са българи от Македония. Те са същевременно живо съчетание на най-светлото национално с най-високото интернационално. Те не могат да бъдат обвинени нито в шовинистически националистически увлечения, нито в марксистко-ленински отстъпления. Те са ясни както по произхождението си, така и по убеждението си.

Първо обобщение и първи извод. Историята е възраст на времето. Времето е борба на непрестанни завоевания. Народ без история е време без простор. Към историята се отнасят с уважение ония хора, които имат висока нравственост. Не всеки има тези необходими достойнства. Историята е чужда на временни настроения. Познава закъсненията. Известна е и силата на политическия момент. Той може да задържа хората и развитието. Хората са определение. Развитието е направление. Историята е пестелива и недоверлива към внушенията. Там, където пламъкът на страстите изгрява, там образът на правдата залязва. Историята е правда. Прахът на забравата е покрил много безумни стъпки. Много шумни езици отдавна са отшумели от сцената на времето. Страшно е мълчанието. Мълчанието е сподвижник на преходното. Преходното се уморява. Умората се стреми към сън. Миналото е сън. Живите остаряват. Мъртвите старост не познават. Времето е на една възраст в историята. Славата е храна на мъртвите. Мъртвите са храна на историята. Без мъртвите е мъртва историята. Историята е като свободата - когато я имаш, не разбираш, че много нещо с нея в живота имаш, когато я загубиш, разбираш, че много нещо с нея в живота си загубил. Отношението на хората към историята не е откъснато от поведението на хората към хората. Хората творят историята. Хората са отношения и поведения. Историята е свещена обител, в която обитават духовните възвишения на един народ. Чрез тези възвишения народът определя най-пълно своята красота и земята показва най-точно своята национална определеност.

Има хора, които в доба потайна скъпоценни, но мъртви неща открадват. Тях, като ги заловят, законът ги съди. Има хора, които в доба потайна мирни граждани убиват и ограбват. И тях, като ги заловят, законът съди. Има хора като съчинителите на така наречената “История на македонскиот народ”, които не в потайна доба, а посред бял ден, и не скрито, а явно открадват, убиват, ограбват историята, литературата и езика на България. Тях всички виждат, никой не ги залавя и закон ги не съди. Тези хора убеждават историята да не уважава себе си. Тези хора съдницата История ще съди. Страшен е съдът на Правдата, в който цялата родина съдия ще бъде.

Второ обобщение и втори извод. А. Името “България” за славяните от Македония за пръв път е употребено през 960 г. от византийския император Роман II в Грамотата, с която той дарява на манастира “Йоан Колову” 40 зависими селяни-парици, взети от “заселените там славяни българи”. [108]

Б. Византийският историк Михаил Аталиат, един от познавачите на времето, в което живеят византийският император Василий II и царят на българите Самуил, съобщава: “...след като обърнал в бяг българите и ги преследвал в теснината, наречена Клиднон [Ключката клисура], той [Василий] не преставал да ги избива и ранява...” [109]

В. За Боемунд Апулийски, един от факторите, от ония, които допринасят за навлизането на кръстоносците в Македония, в ерусалимската история на хрониста Роберт Монах, живял през XI-XII век, е казано: “...Боемунд Апулийски си приготвил достатъчно средства за толкова голям поход, отплувал по море и слязъл на българската земя. Те намерили в България толкова голямо изобилие, че всички техни хора богато се снабдили с жито, вино, масло... Напредвайки по пътя от село на село, от крепост на крепост, от град на град, те пристигнали в Кастория (Костур - б. а.)... Като тръгнали от Кастория, дошли до Пелагония (Битоля - б. а.), гдето имало някаква крепост на еретици, която нападнали от всички страни... и я изгорили заедно с обитателите... Най-сетне кръстоносците дошли до Вардар...” [110]

Г. Испанската национална библиотека разполага с неиздадения текст на хрониката на гръцкия хронист Йоан Скилица. [111] Ръкописът е богат с цветни миниатюри, част от които третират борбите на цар Самуил за отстояване на българската народност и независимост. Привличат вниманието следните миниатюри: На л. 185 - миниатюра, която изобразява сражението между Самуил и гръцкия пълководец Никифор Уран при Сперхей в 996 г. (С надпис “нападайки внезапно българите, магистър Никифор Уран ги обърнал в бягство”). На л. 215 V - сцена на срещата между Петър Делян, внук Самуилов, обявен за български цар, с Тихомир. Отстрани са изобразени воини с надпис “българи”.

Д. Великият логотет, отличният познавач на населението в Македония, императорски заместник на западните области от империята Георги Акрополит в своята История, като обяснява на какво се дължели успехите на Михаил Асен през 1255 г. и страхът на византийците за македонските земи, отбелязва: “...хората в двореца се смутиха твърде много, защото се знаеше, че по-голямата част от западните области се обитават от българи, които се били отделили отдавна от ромеите и наскоро бяха подчинени от императора Йоан, но покоряването не беше заздравено и те винаги таяха омраза срещу ромеите.” [112]

Е. Албанският мемоарист Иван Музака от 1510 г. между другото пише: “От този господар Теодор се роди господарят Андрея Музаки втори, който стана севастократор и се би с крал *Вълкашина, който беше цар на България.*” [113] Крал Вълкашин загива в битката на Марица през 1371 г.

Ж. Сръбският патриарх Василий Бъркич, съставил “Описание на провинциите на турската държава...”, ето как определя една от провинциите: “Македонска провинция... Серес, в който има повече от 20 000 турски къщи, а освен това има и християни, гърци и българи до 1000 дома... но тъй като българите са много повече от турците, то по цяла Македония всички турци знаят **български език.**” [114]

З. В 1852 г. излиза “Општий земѳопоис” в Белград от Милан Мийотович, гдето е казано: “...тя (Македония - б. а.) лежи между Архипелага, Тесалия, Албания, Сърбия и Румелия и има около 1200 кв. мили повърхност и до един милион жители, по-голямата част гърци, македоно-власи (цинцари) и българи.” [115]

Никъде в страниците на историята не е отбелязано дори далечно присъствие на някаква неясна македонска народност. Кървави събития са превръщали в боен театър люлката на България - Македония, но нито един хронист не е записал, че в тази горда българска земя живеят “македонски славяни”.

Трето обобщение и трети извод. В най-върховните моменти от своята история българският народ е проявявал високо национално съзнание. Ето два примера. Първи пример, когато на “16.II.1872 година бил одбран првиот егзарх”, безименен, понеже съчинителите на

така наречената “Историја на македонскиот народ” [116] не съобщават името му, и когато Съборът на вселенските патриарси е провъзгласил Екзархията за отцепническа църква, тогава българите от Цариград отправят едно обръщение до “првиот егзарх” Антим I във връзка с провъзгласената от Цариградската патриаршия схизма. В обръщението от 11 юни 1872 г. се казва: “В отговор на несправедните и смешните извържения и отлъчения, които стреля Гръцката патриархия върху Ваше Блаженство и другите български архиереи по случай на възобновлението на народната ни черква, българският народ няма друго какво да прави, освен да премине с презрение и със съжаление тия извържения и отлъчения и да ся моли всепросвещающему да просвети лежащите в тме и сени страстей.

Ваше Блаженство нека бъде уверено, че догде е то с народът, народът ще бъде неотделян от него...”[117]

Втори пример: “Брожението против Берлинския договор - съобщава Хр. Силянов - не се ограничи само в Кресненско и Разлога, гранични с новото княжество. В Югозападна Македония с център Охрид далеч от границата и без всякакво въздействие и подстрекателство отвън бе замислен заговор против турското владичество. Начело се постави сам охридският митрополит Натанаил. Съзаклятието бързо се разрасна и обхвана Охридско и част от Ресненско, Демирхисарско, Крушевско и дори Прилепско. Въстанието трябваше да избухне през пролетта на 1880 г., но бе издадено от игумена грък на Слечанския манастир, Демирхисарско, и осуетено.

Властта разкри всички нишки на заговора и излови инициаторите. Най-много пострада Охрид. Между арестуваните и осъдените първенци бяха: Конст. Лимончев, Зафир Белев, Ангел Спространов, Кр. Блажев, К. Манолов и др. Осъден бе като съзаклятник-комита и Златан, брат на Натанаила. Всички осъдени бяха изпратени на заточение. Тогава Охридската епархия изгуби своя доблестен кириарх митрополит Натанаил.”[118]

Трети пример: “...освобождението на Македония - пише Димитър Благов - се явяваше продължение на великото дело на славните революционери Хр. Ботев, Левски, Каблешков, Волов и други.”[119]

Два пътя водят към освобождението, обаче и двата са революционни: Единият - под мощното влияние на бурния Април чрез “повсеместно въстание”, а другият - под благородното влияние на идеите на социализма “чрез революция”.

За осъществяването на тази свещена цел е необходим идеен фактор и тръбач за будене от сън и за подготовка на населението за великата задача. Българите с чест пристъпват към създаването на такава организирана сила. Така се ражда Македоно-одринската организация.

Революцията е проверено средство за освобождение, а обединението на всички “без разлика на народност” е условие за сигурен успех на революцията.

За нас е по-важно да узнаем от какво е определено националното съзнание на създателите на Македоно-одринската организация.

Създателите на Македоно-одринската организация под термина “политическа” третираат себе си като българи, защото, ако те бяха “македонци”, както фалшификаторите и антибългарската пропаганда в Македония твърдят, то те в названието на Организацията щяха да определят това.

Първият устав на организацията се нарича Устав на Българ. македон.-одрин. револ. комитети. Там четем: “Глава 1. Член 1. Целта на БМОРК е придобиване пълна политическа автономия на Македония и Одринско. Чл. 2. За постигане на тая цел те са длъжни да събуждат съзнанието на самозащитата у българското население с казаните в 1 чл. области, да разпространяват между него революционни идеи чрез печатът или устно и да подготвят едно посъвместно въстание...”

Вторият устав на организацията се нарича Устав на Тайната македоно-одринска революционна организация. И там четем: “Глава I. Цел. Чл. 1. Тайната Македоно-одринска революционна организация има за цел да сплоти в едно цяло всички недоволни елементи в Македония и Одринско, без разлика на народност, за извоюване чрез революция пълна политическа автономия за тия две области.”

През есента на 1893 г. на 23 ноември в Солун Даме Груев, д-р Христо Татарчев, Иван Хаджиниколов, Петър Попарсов, Андон Димитров и Христо Батанджиев слагат основа на Македонската революционна организация. През януари 1894 г. в Солун отново се срещат основоположниците и разискват върху целта и задачите на Организацията, за нейното име. Създателите смятат, че основната цел на Организацията е извоюване на автономия с предимство на българи като крачка към съединението с България. "...В краен случай, ако това не се постигне", то тази автономия, както съобщава д-р Хр. Татарчев, "...ще може да послужи за обединително звено на една федерация на балканските народи." [120]

Как се поражда идеята за създаване на Организацията, съобщава Даме Груев: "Понеже сръбската пропаганда вече беше захванала да действа в Македония и ние поради това бяхме се сепнали и мислехме, че трябва да се побърза да се тури на дневен ред идеята за освобождението на Македония, преди да успее сръбската пропаганда да се засили и да раздробя народа." [121]

Това пише българинът Даме Груев. Ако под термина "раздробя народа" Даме Груев мисли за македонците в национален смисъл, то той това е щял да го определи. Ако Даме Груев е усещал себе си национално като македонец, имал е основание да не съобщи това.

Членовете на революционните комитети според член 15 на правилника полагат следната клетва: "Заклевам се в Бога, вярата и честта си, че ще се боря до смърт за свободата на българите в Македония и Одринско, че ще се покорявам безусловно на началството и безпрекословно ще изпълнявам заповедите му; че няма да издам никому нито с дума, нито с дело тайната, с която днес се увенчавам, и всичко онова, което от днес нататък ще чуя, видя и разбере по делото. В противен случай нека бъда убит от одного от другарите с револвера или камата, които тук целувам." [122]

За този висок акт така пише идеологът на македонското революционно движение българинът Гьорче Петров. Лъжат се ония, които мислят, че доверието на читателите може постоянно да се лъже.

Един народ. Еднакви светли цели. Различни пътища на борба. Там Левски към въстание е път открил, тук Гоце път към революцията стели. Илинден и Април, две кървави надежди смели, два върха на една поробена земя; във времето разкъсват робски ледени предели и носят дъх и лъч на хората в тъма. Днес тази жива мъчена съдба на живо иска черният еничар да раздели.

Четвърто обобщение и четвърти извод. Пълна е с превратности многовековната история на България. Неведнъж чужди завоеватели газят мирната българска земя. Тези робски времена спират историческото развитие и участ на българския народ. Всеки поробител простира пропагандните мрежи на денационализация. "Никой народ - съобщава френският историк Жорж Буске в смелата си книга "История на българския народ", излязла в Париж през 1909 г. - не е бил така системно денационализиран, както българският." [123] България е посещавана от различни хора. Едни с научна цел - да я опознаят и да кажат истината за нея. Други с политически намерения. Но и едните, и другите след живите срещи с народа по селата и градовете изоставят внушенията, които носят със себе си, и записват точно, че славяните в Македония се наричат българи. Вилхелм Тирски, историкът на кръстоносните походи, Димитър Хоматиан, заместникът на Охридския архиепископ Теофилакт, Йоан Ставракий, автор на житието на св. Димитър Солунски, византиецът Никифор Григора, френските консули Феликс Божур в Солун в края на XVIII в., Ф. Пуквил, консул при Али паша Янински, Е. М. Кузинери, служещ във френското посолство в Солун, и много други съобщават истината за България. Истината, ако няма кой за нея да се бори, е празно слово. Истината оживява с хората, с честните, със смелите. Истината иска жертви. Но има хора, които за историята не са случайни минавачи, а се отнасят към нея така, както че ли тя на тях трябва да слугува, а не те на нея да служат. Историческата истина, когато се посипва с пепел, независимо къде става това, трябва да се каже. Всяко мълчание създава условия лъжата да стане истина.

Науката познава силата на историческите извори. Тя съществува с тяхната велика вяра. Извори като Йоан Скилица, Л. Нидерле, Н. Державин винаги са защитавали лицето на

правдата. Те са проверени исторически извори. Йоан Скилица пише: “Петър Делян-българинът”. Николай Державин в труда си “Българо-сръбските взаимни отношения и Македонският въпрос” пише: “Културно-историческите съдбини на угнетеното еднородно и еднокръвно българско население от Дунавска България, Източна Румелия, Тракия и Македония са слели... в едно течение, в един за цялата тази територия велик национален завет, формулиран в три думи: “Смърт или свобода.” Обединен от този общ завет, българският народ започнал своята упорита борба с вековните си тирани и първият призив към тази борба в името на свободата излязъл от Македония...

...Те, македонци и българи, обединени от мисълта за светлото бъдеще на своя роден български народ, работили за ръка върху попрището на народното просвещение, заедно създали българското народно училище, дали му първите книги на роден език, създали българската литература и най-после пак те освободили българския народ от църковното иго и след дълга и упорита борба най-сетне в 1870 г. извоювали свобода на българската национална църква и учредяване на независима от гръцката патриаршия Българска екзархия.

...А между това Берлинският договор, който обезцени всички жертви, понесени от Русия и България, отдаде Македония отново под властта на Турция. Разбира се, че българският народ не е можал да се примири с тези насилствени откъсвания на огромна българска територия от освободената България и си оставил за най-близка цел отново да присъедини откъснатите области.” [124]

Автори като В. Григорович, В. Ягич, А. Селищев винаги са защитавали лицето на правдата. Техните трудове са проверени исторически извори. В. Ягич в писмо от 6/19 май 1913 г. до Любомир Милетич по повод хипотезата на сръбския езиковед А. Белич за смесването на наречията съобщава, че: “Всичко туй, което тук Ви пиша, не е само мое лично мнение, а така мислят и мнозина руси, които не одобряват постъпката на Б е л и ч , к о й т о н а с и л в а н а у к а т а , к а т о п р и к а з в а з а т р и н а р е ч и я - с р ъ б с к о , м а к е д о н с к о и б ъ л г а р с к о , о т к о и т о ч р е з с м е с в а н е у ж с е о б р а з у в а л и с р ъ б с к о - м а к е д о н с к о н а р е ч и е и м а к е д о н с к о - б ъ л г а р с к о . Т о в а с а ф и л о - л о г и ч е с к и т р и ц и . ” [125] А Селищев пише: “Да се определи югоизточната граница е невъзможно: говорите от тази част на Македония се намират в най-тясна връзка с говорите на Югозападна и Югоизточна България в басейна на Струма.” [126] Другаде въз основа на диалектни особености в езика бележитият руски учен А. Селищев определя значението на Македония в културата на българския народ: “Македония е люлката и на старата, и на новата българска писменост. Македония е люлката на Българското възрождане. Оттук са излезли ранните “будители” на българския народ.” [127] Историческите извори са именно затова исторически, защото са извори, а са именно затова извори, защото са исторически.

Историческите извори и данните на лингвистиката точно определят етническият състав на славянското население в Македония. Те не познават колебания. Те са единни. За тях славяните в Македония са българи. И за председателя на Балканския комитет Едуард Боил етническият състав на славянското население в Македония е точно определен. В статия от 1932 г. той между другото съобщава: “В едно време, когато е явният интерес на всичките балкански народи да погребат миналото и да гледат към бъдещето, изглежда, че правителството в Белград и досега не е могло да предложи друго разрешение на македонския въпрос, освен да каже, че в действителност няма никакъв македонски въпрос.

Исканията, изнесени от името на българо-гласните македонци, са добре известни.

Ако тези хора са такива, каквито претендират да са - едно малцинство, - те трябва да имат малцинствени права. Ако, както твърди белградското правителство, не са малцинство, те

трябва да имат пълните права, на които се радва всеки гражданин на югославската държава. Такива права обаче не са им дадени...

Турците поне признаваха, че хората са такива, за каквито се смятат сами - българи. Ферманът, даден от султана в 1870 г., признаваше българската национална църква на турска почва: и знаменателно е, че докато ония от нашата страна, които работеха да облекчат страданията в Македония след въстанието в 1903 г., получиха много помощ от София, в Белград към тяхната работа бе проявен много малък интерес. Дори няколко години по-късно британският консул в Битоля бе все още на мнение, че в града има само две сръбски семейства.

Нека цитираме покойния лорд Томсън, министър на въздухоплаването (на Великобритания - б. а.), който придружи победоносните сърби в Битоля в края на войната: "Ако България бъде смазана и не съществува като суверенна и независима държава, тоя въпрос ("македонският" - б. а.) ще остане неразрешен... Българите от Македония са пъ българи, отколкото жителите на царството..."[128]

И за проф. Емил Кюмпфер, признат автор на трудове по историята на Швейцария и на Балканите, бивш учител в Априловската гимназия в Габрово, етническият състав на славянското население в Македония е точно определен. През 1931 г. той пише: "Присъединяването на Македония от сърби и гърци е... едно постоянно престъпление против мира." И по-нататък: "Никой не може никога да разруши морала на един народ, пропит от дух, роден в дълга и стръмна история. Един народ, пропит от желанието да живее, не може да умре. И българите-македонци са един такъв народ. Петвековното турско господство нито разруши техния ясно определен национален характер, нито изкриви техния морален образ. Националното съзнание на този народ лежи скрито, както огънят тлее под пепелта. И когато - както се случи преди сто години - ветровете на свободата повеят, националното сърце, пепелта не след дълго се разгаря в пламъци и Македония първа между българските територии започва отново не само да предшества едно по-щастливо бъдеще, но да се приготвя за него. Със свои собствени усилия тя създаде училища. Тя се повдигна морално против гръцкото духовенство, което ръководеше нейната църква. Тя възвести своето национално чувство безрезервно - пред цяла Европа. Така тя бавно се повдигна към целта на свободата, доказвайки в 1903 г. с епичното Илинденско въстание, че тя е достойна за свобода. Три пъти тя я осъществи временно: в 1878, в 1912 и в 1915 г. Но Европа, която се притече да помогне на гърците, сърбите и румъните, за да им осигури свободата, не бе приготвена да направи нещо за Македония."[129]

И за полковник Леон Ламуш, известния френски авторитет за Македония, етническият състав на славянското население в Македония е точно определен. В статия от 1931 г. полковник Леон Ламуш между другото пише: "...аз не се страхувам да потвърдя, че малко народи притежават едно така живо национално чувство, понякога така силно, както българите от Македония... И строгите мерки, така често вземани от сегашните господари на Македония, разпращането на извънредни войскови части, процесите, правени на видни граждани и на студентите, показват, че македонците, останали в своите огнища, са останали верни на националната традиция... Казва се още често: това е пропагандата на Екзархията, която българизира славяните в Македония. За да се подхвърли едно такова твърдение, трябва да се пренебрегне напълно историята на българския народ през XIX век. Знае се, че първият ефект от Българското национално възраждане бе борбата срещу духовната хегемония на гърците, фаворизирана от теократическото устройство на Османската империя. Обаче тази борба, връх на която бе издигането на Българската екзархия, се разви във всички български земи и в Македония по-пламенно може би, отколкото в другите области, защото там мощта на фанариотското духовенство и влиянието на гръцките училища бяха по-силни, отколкото в Дунавска България. Точно там, в Скопие, Охрид, Битоля, Кукуш, Щип и другаде, се създадоха първите училища, появиха се първите искания за заместване на гръцките владци с български. Жителите на Кукуш, на север от Солун, отиват по-далеч: те приемат съюз с Рим и създават българо-католическа църква с източен обред. Това става в 1859 г., единадесет години преди създаването на Екзархията.

В този период и до 1878 г. ние виждаме, че всички български поданици на османлиите в Македония, Тракия, в Дунавска България, в Цариград - където българската колония включваше многобройни македонци - действат солидарно като един и същ народ. Това българско национално единство бе констатирано на Конференцията в Цариград през 1876 г. и в договора от Сан Стефано през 1878 г.

В момента на създаването на Екзархия, в 1870 г., в Македония вече съществуваша доста многобройни български училища. Ако македонците бяха, както се претендира, една аморфна маса, как стана така, че Сърбия, която бе автономна от 1830 г., не е упражнила никакво влияние до 1878 г. и че впоследствие, станала независимо кралство, дълго време окуражавана от Австрия, тя получи само бледи резултати в непосредствено съединените области до границата, докато българското училищно и черковно дело достигаше своето величествено разрешение, което аз можах да установя в 1904 до 1909 г. и което сръбското и гръцкото завоевание напълно унищожиха?...” [130]

Щом като някой допуска, че “историческите извори... не дават възможност точно да се определи етническият състав на славяните в Македония”, защо да не допуснем, че “данните на лингвистиката” могат да се черпят от италианския публицист Джорджо Нуридждани. Известно е на науката името на Джорджо Нуридждани. Той е ревностен популяризатор на така наречения македонски език. Но в еволюцията на проф. Джорджо Нуридждани е извършена дълбока революционна промяна. До Втората световна война Джорджо Нуридждани бе Жорж Нурижан и познат особено на българите в Македония с книгата “Македонската трагедия, гледана от Рим”. [131] До 1964 г., цели четири десетилетия, той открито изнасяше историческата правда за България. В книгата си “Италия и България”, издадена през 1964 г., Жорж Нурижан пише: “Българите взеха своята азбука направо от гръцката и след като я измениха, както се налагаше, приспособиха я към особеностите на своя език. Това бе дело на двамата братя българи от Солун Кирил и Методий, които католическата църква почита като светци. Те първи преведоха на техния език голяма част от Библията и разни други гръцки книги... В Македония говоримият диалект на народа запазва значителни старобългарски белези... Във всеки случай българският език няма диалекти, които много да се различават един от друг. Българинът от Тулча, при устието на Дунава, и българинът от Охрид, в Югозападна Македония, могат цели часове да си говорят и да се разбират без най-малка мъчнотия.” [132]

Жорж Нурижан през 1928 г. издава българо-италиански речник. Към речника той помества предговор на италиански и български език, в който изказва следното становище: “За щастие българският език няма наречия. Както българинът от Добруджа, така и тоя от Македония, люлка на българското духовно възраждане, могат да се разберат без никакви трудности.” [133]

Пето обобщение и пети извод. Руската лингвистика е дала не един обоснован отговор на въпросите, свързани с българската диалектология в Македония. Именити езиковеди са изграждали обстойни изучавания върху говорната територия на България. Източните и западните говори, тези неразделни близнаци, тези живи води на българския език, са привличали вниманието на изследователите. Върху колебания е израствал опитът. Богати с мъки са определените становища. Бележити руски учени и слависти като В. И. Григорович, А. Ф. Гилфердинг, Ю. И. Венелин, като професорите А. А. Шахматов, Ф. Ф. Фортунатов, В. Н. Шчепкин, П. А. Лавров, А. М. Селищчев са защитавали от бури и тъми светлината на историческата истина. Върху раменете на тези мъже са тежали безсънни нощи. На сърцата на тези мъже са лежали тревожни съмнения. Съвестта на тяхната честна мисъл е била неуморима, непокорима, несломима. Тяхната велика памет задължава признателността на поколенията. Те са верните измерения на говорна България. Те са неподкупваща нравственост. Те са утвърждаването на българската национална култура. Те са исторически извори на данни, върху основата на които хората на науката с точност определят, че езикът на славяните от Македония е български и е еднакъв с езика на българите от Мизия, Тракия, Добруджа и други географски области на България.

Изчерпателни отговори са дали руските и съветските историци на въпросите из българската история в Македония. Бележити руски историци са осветлявали бурното минало на България.

Академици, професори, учени като А. П. Кондаков, Н. С. Державин, Г. А. Илински, Честухин, Д. В. Вержховски, В. Ф. Ляхов са воювали за тържеството на историческата истина. Техният авторитет е израствал върху собствени и чужди завоевания на науката. Върху раменете на тези радетели на правдата са тежали изследователски безсъния. В течение на години е набирала нравствена способност тяхната мисъл. Дълъг и бавен процес е отнемал често цвета на техните духовни сили. Много лутаници са останали зад гърба им. Не всичко е виждало бял свят. Строги към изворите, те са били още по-строги към себе си, към своите обобщения. Принуждават ни да ги уважаваме. Те са дълбоки измерения на теченията на българската история; присъстваща правда в защитата на българската националност. Те са исторически извори, върху основата на които точно се определя, че славяните в Македония са българи.

Учени, които своевременно не сверяват собствения си часовник с часовника на историческата истина, рискуват да загубят представа за времето, в което живеят. Двоумението е бдителност и неопределение. Истината е решителност и настъпление. Историята е безмилостно сражение. Неправдата не може да отбегне срамното си поражение.

Българите от Македония имат своя история. Но историята на българите, които живеят и в Македония, и в Тракия, и в Мизия, и в Добруджа, не е някаква отделна македонска, тракийска, мизийска, добруджанска история, а е **обща българска история.**

[КРАЙ НА ГЛАВА ВТОРА]

ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ

Глава втора

- 1 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 99, 101.
- 2 Милев, Ал. Грџките жития на Климент Охридски. Увод, текст, превод и објаснителни бележки. С., 1966, с. 132-133. В тази книга е даден оригиналният грџки текст, придружен с точен български превод.
- 3 Иванов, Йорд. Български старини из Македония. Второ допълнено издание. С., 1931, с. 281-289.
- 4 Иванов, Йорд. Българите в Македония, с. 118. Тук е публикуван текстът на преправката към Сказанието на Черноризец Храбър. Берлинският сборник някога е бил собственост на Вук Ст. Караджич, после е минал в Берлинската библиотека. За него вж. Куев, К. М. Черноризец Храбър. С., 1967, с. 167 и бел. 8.
- 5 Попруженко, М. Г. Синодик царя Борила. 1928, с. 77. Вж. и Дуйчев, Ив. Църковен събор против богомилите при цар Борила през февруари 1211 г. Извадка от Синодика на цар Борила. - В кн. му: Из старата българска книжнина. С., 1944.
- 6 Иванов, Йорд. Български старини из Македония, с. 291, 292.
- 7 Пак там, с. 119-120.
- 8 Милев, Ал. Пос. съч., с. 174 и сл.
- 9 За тази икона и надписа на грџки език върху нея вж. Иванов, Йорд. Български старини из Македония, с. 35.
- 10 Иванов, Йорд. Българите в Македония, с. 148.
- 11 Извори за българската история, т. 6. С., 1960. Грџки извори, т. 3, с. 158-159.
- 12 За подробности по въпроса вж. Милев, Н. Кубрат от историята и Кубер от "Чудесата" на св. Димитрий Солунски. - Периодическо списание, 1910-1911, кн. 71, с. 557-586.
- 13 Павлов, Т. Избрани произведения, т. 10. Ленинизъм и хуманизъм. С., 1970, с. 170.
- 14 Попруженко, М. Г. Козма Презвитер, български писател X века. С., 1936, с. 2, 5 и сл.
- 15 Попруженко, М. Г. Синодик царя Борила, с. 42, 79.
- 16 Пак там, с. 68, 82.
- 17 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 111.
- 18 Пак там, с. 112.
- 19 Mandić, O. D. Bogomilska crkva bosankih krstjana, Chicago, III, 1962.
- 20 За подробности вж. Георгиев, Е. Литература на изострени борби в Средновековна България. С., 1966, с. 202-231; същият Литературата на Втората българска държава, ч. 1. Литературата на XIII век. С., 1977, с. 222-228.
- 21 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 112.
- 22 Протиќ, Ст. М. О Македонији и македонцима, друго издание. Београд, 1928, с. 80.
- 23 Пак там, с. 68-76.
- 24 Puech, H.-Ch., A. Vaillant. Le traité contre les Bogomiles de Prêtre Cosmas. - В: Travaux publiés par l'Institut des études slaves, t. 21, Paris, 1945.
- 25 Schmaus, A. Der Neumanchismus auf dem Balkan. - Saeculum, 1951, 2, 277-299; Borst, A. Die Katharer, Stuttgart, 1953; Вернер, Е. Богомилството и ранносредновековните ереси в латинския Запад. - Истор. преглед, 1957, № 6, с. 16-31.
- 26 Dondaine, A. Un traité néo-manichéen du XIII-ème siècle: Le "Liber de duobus principiis" suivi d'un fragment de rituel cathare, Roma, 1930.
- 27 Иречек, К. История на българите, с. 250.
- 28 Ангелов, Д. Богомилството в България. С., 1969, с. 34 и сл.
- 29 Пак там, с. 531.
- 30 Извори за българската история, т. 7. С., 1960. Латински извори, т. 2, с. 43.
- 31 Пак там, с. 375, вж. и с. 357.
- 32 Извори за българската история, т. 11. С., 1966. Грџки извори, т. 6, с. 276.
- 33 За това свидетелство вж. Златарски, В. Н. История на българската държава през средните векове, т. 1, ч. 2. С., 1971, с. 648-649.
- 34 Ср. за това свидетелство у Златарски, В. Н. Пос. съч., с. 638, бел. 62 на същата страница и с. 654.
- 35 Извори за българската история, т. 14. С., 1968. Грџки извори, т. 7, с. 186.
- 36 Schlumberger, G. L'impérie Byzantine, a la fin du dixième siècle. Première partie. Guerre contre les russes, les arabes, les allemands, les bulgares, luttes civiles contre les deux Bardas. Jean Tzimiscus; les jeunes années de Basile II le tueur de bulgares (969-989). Paris, 1896, p. 585-622. Seconde partie. Basile II le tueur de bulgares, Paris, 1900, p. 42-58, 131-143, 147-150, 211-231, 333-432.
- 37 Извори за българската история, т. 7. С., 1960. Латински извори, т. 2, с. 353.
- 38 Пак там, т. 11. Грџки извори, т. 6, с. 275.
- 39 Пак там, т. 14. Грџки извори, т. 7, с. 178, 179.

- 40 *Златарски*, В. Н. История на българската държава през средните векове, т. 1, ч. 2, с. 507, 597, 602, 608-609; *същият* Български архиепископи-патриарси през първото царство. - Известия на Историческото дружество, 1924, № 6, с. 62-63, 70-71.
- 41 Извори за българската история, т. 11. Гръцки извори, т. 6, с. 287.
- 42 *Пак там*, т. 15. С., 1971. Гръцки извори, т. 8, с. 287.
- 43 *Пак там*, т. 11. Гръцки извори, т. 6, с. 296.
- 44 *Пак там*, т. 14. Гръцки извори, т. 7, с. 13.
- 45 За подробности вж. *Снегаров*, Ив. История на Охридската архиепископия (от основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците), т.1. С., 1924, с. 52 и сл.
- 46 *Иванов*, Йорд. Български старини из Македония, с. 547-562, оригиналният гръцки текст и български превод.
- 47 Обстойно за този паметник вж.: *Заимов*, Йорд. Битолски надпис на Иван Владислав самодържец български. Старобългарски надпис от 1015-1016 година. *Заимова*, В. Иван Владислав и неговият надпис. С., 1970.
- 48 *Заимов*, Йорд. Пос. съч., с. 87.
- 49 *Пак там*, с. 111.
- 50 За тези теории вж. статията на *Иванов* Йорд. Произходът на цар Самуиловия род. - В: Сборник в чест на Васил Н. Златарски. По случай 30-годишната му научна и професорска дейност. Приготвен от неговите ученици и почитатели. С., 1925, с. 55-62.
- 51 *Новаковиќ*, Ст. Први основи словенске књижевности меѓу балканским словенима. Легенда о Владимиру и Косари. Културно-историјске студије, Београд, 1893, с. 189; вж. и Македонски преглед, 1932, кн. 2, с. 166-167.
- 52 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 117-141.
- 53 Текстът на Дуќлянската летопис е преведен от авторите на "Историја на македонскиот народ" напълно произволно, а в този извор се съобщава: "В българското племе се издигнал някой си Самуил. Той водил дълги войни с гърците и ги изгонил от цяла България..." (Вж. Извори за българската история, т. 12. Латински извори, т. 3, с. 173.)
- 54 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 129-131.
- 55 Извори за българската история, т. 9. С., 1964. Гръцки извори, т. 5, с. 275.
- 56 *Пак там*, т. 11. Гръцки извори, т. 6, с. 276.
- 57 Извори за българската история, т. 14. С., 1964; Гръцки извори, т. 7, с. 23 и сл.
- 58 *Пак там*, т. 9. Гръцки извори, т. 5, с. 317 и сл. с пълен текст на въпросните стихове на Йоан Геометър.
- 59 Извори за българската история, т. 12. Латински извори, т. 3, с. 173.
- 60 *Иречек*, К. История на българите, с. 129.
- 61 *Веркович*, Ст. Народни песни на македонските българи, кн. 1, Женски песни, с. VI.
- 62 Историја на македонскиот народ, кн. 1, с. 117-119.
- 63 Свидетелството е дадено от Йоан Скилица. Вж. Извори за българската история, т. 11. Гръцки извори, т. 6, с. 335, и бел. 2. Ср. също *Златарски*, В. Н. История на българската държава през средните векове, т. 2. С., 1972, с. 138 и сл.
- 64 Текста на султанския ферман вж. у *Генов*, Г. П. Международни актове и договори, засягащи България. С обяснителни бележки и една карта на България и съседните страни. С., 1940, с. 162-183, с оригинален френски текст, български превод и обяснителни бележки.
- 65 Историја на македонскиот народ, кн. 2. Скопје, 1969, с. 64.
- 66 *Иречек*, К. История на българите, с. 584.
- 67 *Зографски*, Партений. Мисли за българскиот язык. - Български книжици, 1858, кн. 1, с. 35-41.
- 68 *Генов*, Г. П. Международни актове и договори, засягащи България, с. 179-183.
- 69 *Христов*, Хр. и Н. *Генчев*. Българско възраждане. Христоматия по история на България, ч. 2. С., 1969, с. 216-217.
- 70 *Благоев*, Д. Съчинения, т. 11, С., 1960. с. 32-33.
- 71 Васил Левски. Документално наследство. С., 1973, с. 67, док. №12.
- 72 Македония. Сборник от документи и материали, с. 315.
- 73 За подробности относно Цариградската конференция от 20 декември 1876 г. до 20 януари 1877 г. вж. *Генов*, Г. П. Международни актове и договори, засягащи България, с. 196-239.
- 74 *Генов*, Г. П. Пос. съч., с. 240-273.
- 75 *Пак там*, с. 241-243, 255.
- 76 *Пак там*, с. 274-325.
- 77 Histoire generale du IV- e siècle ō nos jours't. 12. Le mond contemporain 1870-1900, Paris, 1901, p. 447-448.
- 78 *Иванов*, Йорд. Български старини из Македония, с. 655-659.
- 79 За подробности вж.: *Български патриарх Кирил*. Съпротивата срещу Берлинския договор - Кресненското въстание. С., 1955.
- 80 Пълен текст на писмото на митрополит Натанаил Охридски вж. в: *Христов*, Хр. и Н. *Генчев*, Българското Възраждане, с. 559-562.

- 81 Гоце Делчев. Спомени, документи, материали. С., 1978, с. 308-312.
- 82 Живков, Т. Избрани съчинения, т. 14. С., 1976, с. 504-505.
- 83 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 243-244.
- 84 Пак там, с. 238, 243.
- 85 Новакови, К. Македонија на македонците! Земјата на земјоделците. Скопје, 1959, с. 12.
- 86 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 241.
- 87 Пак там, с. 130.
- 88 Томалевски, Г. Крушовската република. С., 1968, с. 262.
- 89 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 238.
- 90 Крушевскиот манифест. Скопје, 1948, с. 2.
- 91 Томалевски, Г. Пос. съч., с. 221-222; Илинденско-Преображенското востание. 1903-1968, С., 1968, с. 34-35.
- 92 Македонија. Сборник документи и материали, с. 465-466.
- 93 Пак там, с. 490.
- 94 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 252.
- 95 Manchester Guardian, 10 јан. 1931. Вж. писмото на Ед. Бојл до редакцијата на вестника.
- 96 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 252-253.
- 97 Brailsford, H. N. Macedonia its Races and their Future. With photographs and two maps, London, 1906, p. 147. Вж. и р. 19-20, 42, 55, 72, 80,87, 90,103-106, 113-118, 130, 141, 147, 160-169, 196-200, 203, 211, 216-220 и 333; вж. и La Question Bulgare et les Etats balkaniques, Sofia, 1919, p. 168-171.
- 98 Veritas. Македонија под иго. 1919-1929. С., 1931, с. 495; вж. и Македонија, броят от 20 окт. 1927.
- 99 La Macédonie, № 168, 1 май 1931; вж. и Durham, M. E. The burden of the Balkans, London, Edinburgh, Dublin and New York; сџаџа Though the lands of the sers, London, p. 164-226.
- 100 Сиљанов, Хр. Освободителните борби на Македонија, т. 1. С., 1933, с. 443.
- 101 Гоце Делчев. Писма и други материали. Издирил и подготвил за печат Д. Кљосев. С., 1967, с. 26.
- 102 Јворов, П. К. Съчинения, т. 3. С., 1965, с. 214.
- 103 Кљосев, Д. Гоце Делчев. С., 1967, с. 74.
- 104 Материали за историјата на македонското освободително движење, кн. 9, ч. 2. Първиот Централен комитет на ВМОРО. Спомени на д-р Христо Татарчев. Съобщава Л. Милетич. С., 1928, с. 102.
- 105 Благоев, Д. Съчинения, т. 19. С., 1963, с. 353-355.
- 106 Димитров, Г. Съчинения, т. 9. С., 1953, с. 261.
- 107 Окръжен партиен архив - Пловдив, ф. 1001, оп. 23, а.е. 44, л. 139. Изказване на академик Тодор Павлов на Отчетно-изборната конференция на Пловдивската партийна организация на 10 април 1969 г.
- 108 Иванов, Йорд. Българите в Македонија, с. 123.
- 109 Извори за българската историја, т. 11. Гръцки извори, т. 6, с. 186 и сл.
- 110 Извори за българската историја, т. 12. Латински извори, т. 3, с. 94 и сл.
- 111 Възпроизвод и тџуване на въпросните минијатури вж. в Божков, Ат. Минијатури от Мадридскиот рџкопис на Иоан Скилица. С., 1972.
- 112 Извори за българската историја, т. 15. Гръцки извори, т. 8, с. 184.
- 113 За това свидетелство вж. Шолов, А. Мемоарите на Ивана и Константина Музаки. - Периодическо списание, 1903-1904, кн. 64, с. 124-142.
- 114 Споменик. Српска кр. Академија, 1891, 10, с. 47.
- 115 Мијатовиќ, М. Општыи земџописъ за учеќу се младежъ у гимназиама и полугимназиама княжества Србије, у Београду, 1852, с. 47.
- 116 Историја на македонскиот народ, кн. 2, с. 64.
- 117 Христов, Хр. и Н. Генчев. Българско възраждане, с. 220.
- 118 Сиљанов, Хр. Освободителните борби на Македонија, т. 1, с. 17.
- 119 Благоев, Д. Съчинения, т. 11. С., 1960, с. 86.
- 120 Материали за историјата на македонското освободително движење, кн. 9. С., 1928, с. 2. Първиот Централен комитет на ВМОРО. Спомени на д-р Христо Татарчев, с. 102.
- 121 Материали за историјата на македонското освободително движење, кн. 5. Спомени от Дамян Груев, Борис Сарафов и Иван Гарванов. Съобщава Л. Милетич. С., 1927, с. 8.
- 122 Известия на Института по историја, 1972, т. 21, с. 252.
- 123 Bousquet, G. Histoire du peuple Bulgare depuis les origines jusqu'У nos jours, Paris, 1909, p. 133: "Jamais peuple n'avait йтї У ce point systйmatiquement diinationalisй."
- 124 Державин, Н. С. Болгарско-сербскїя взаимоотношенїя и Македонскїй вопрос. С. Петербург, 1914, с. 126, 127, 129.
- 125 Милетич, Л. Професор В. Ягич за Македонија (по неиздадени негови писма). - Македонски преглед, 1926, кн. 3, с. 20, 34-35. Ср. Единството на българскиот език в миналото и днес. С., 1978, с. 25-26.
- 126 Селищев, А. Очерки по македонској диалектологији, т. I. Казань, 1918, с. 277.
- 127 Пак там, с. 283.

- 128 Вж. Contemporary revue, септ. 1932, ст. "Сръбският народ и югославските проблеми"; *Veritas*. Пос. съч., с. 489-490.
- 129 Вж. La Masidoine, № 170, 15 май 1931.
- 130 *Пак там*, броят от 8 май 1931.
- 131 Нурижан, Ж. Македонската трагедия, гледана от Рим. С., 1933.
- 132 Нуриджани, Дж. Италия и България. Рим, 1964, с. 89-91.
- 133 Нурижан, Ж. Българо-италиански речник. С., 1928, предговорът.

THIS BOOK IS BEING DISTRIBUTED on the Internet under the *Creative Commons* license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5/bg/>)

КРЪВТА ВОДА НЕ СТАВА се разпространява в Интернет при условията на *Creative Commons* (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5/bg/>)

Можете свободно:

- **да споделяте** – да копирате, разпространявате и излъчвате произведението
- **да ремиксирате** – да адаптирате произведението

Съгласно следните условия:

- **Признание.** Трябва да посочите името (или псевдонима) на автора по обичайния начин и на обичайното за носителя място.
- **Некомерсиално.** Произведението не може да бъде използвано за комерсиални цели.

За повече подробности и използване на лиценза, вижте пълния текст на договора за използване на произведението:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/2.5/bg/legalcode>

Тази книга е свалена от <http://veni.com/venko.html>